

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

М.Г. Шульга

МИТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

Навчальний посібник

Харків
2005

ЗМІСТ

<u>Глава 1. Митне право України</u>	
<u>1.1. Поняття, структура і цілі митної справи</u>	3
<u>1.2. Предмет, метод і поняття митного права</u>	7
<u>1.3. Система і джерела митного права</u>	10
<u>Глава 2. Митні органи України</u>	
<u>2.1. Поняття і правовий статус митних органів.....</u>	16
<u>2.2. Система митних органів.....</u>	17
<u>Глава 3. Митний контроль</u>	
<u>3.1. Поняття митного контролю та основні форми його здійснення.....</u>	23
<u>3.2. Організація митного контролю.....</u>	32
<u>Глава 4. Правове регулювання порядку переміщення товарів та транспортних засобів. Митні режими</u>	
<u>4.1. Основні принципи переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів.....</u>	37
<u>4.2. Поняття та види митних режимів. Загальні</u>	

правила їх застосування.....	44
Глава 5. Митне оформлення	
5.1. Мета, місце і час митного оформлення товарів та транспортних засобів.....	63
5.2. Попередні операції, їх призначення та застосування у процесі митного оформлення.....	67
5.3. Декларування.....	69
Глава 6. Митно-тарифне регулювання, справляння мита та митні пільги	
6.1. Правові основи митно-тарифного регулювання.....	76
6.2. Види і ставки мита.....	78
6.3. Митні пільги. Тарифні пільги (тарифні преференції).....	82
Глава 7. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил та провадження у цих справах	
7.1. Поняття і загальна характеристика порушень митних правил.....	86
7.2. Провадження у справах про порушення митних правил.....	89
Глава 8. Державна служба в митних органах України	
8.1. Поняття та особливості державної служби в митних органах.....	91
8.2. Відповідальність державних службовців митних органів та їх правовий захист.....	95

Глава 1. МИТНЕ ПРАВО УКРАЇНИ

1.1. Поняття, структура і цілі митної справи

У сучасному уявленні термін “митна справа” охоплює складний комплекс відносин, безпосередньо пов’язаних із зовнішньою і внутрішньою політикою держави. У межах державної політики митна справа має багатоцільовий характер, слугує задоволенню різноманітних інтересів і потреб. Хоча новий Митний кодекс України, прийнятий 11 лип. 2002 р.¹ (далі – МК України), містить поняття *митна політика* та *митна справа*, однак потрібно визнати, що зміст цих понять, як і раніше, залишається

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288.

дискусійним.

Стаття 2 МК України визначає, що митна політика – це система принципів та напрямів діяльності держави у сфері забезпечення своїх економічних інтересів та безпеки за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання зовнішньої торгівлі. Це достатньо містке визначення у цілому дає вірну характеристику. У той же час не зовсім зрозумілим залишається питання про місце і зміст митної політики у структурі митної справи. Відповідно до ст. 3 МК України порядок переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів, митне регулювання, пов'язане з встановленням та справлянням податків і зборів, процедури митного контролю та оформлення, боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил, спрямовані на реалізацію митної політики України, становлять митну справу.

Складовими частинами митної справи, крім названих, є ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД), що здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, та митна статистика, яка є складовою частиною загальної державної системи статистичного обліку і звітності, а спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи забезпечує її певні завдання.

Усі частини митної справи незалежно від характеру, цілей та місця в системі митної справи є його найважливішими структурними елементами. Відрізняючись неоднорідністю та своєрідністю, вони підпорядковані митній політиці та реалізують її. Одночасно кожна складова частина митної справи має власне специфічне призначення і відповідні особливості, що відображено в правовому регулюванні митної справи. У сукупності вони спрямовані на досягнення економічних і правоохоронних цілей митної справи.

Економічні цілі митної справи досягаються за допомогою поповнення державного бюджету, підтримки національного товаровиробника.

Правоохоронні цілі митної справи полягають у захисті державної безпеки країни, суспільного порядку, життя і здоров'я людей, моральності, моральних засад, культурних цінностей суспільства.

Відповідно до ст. 4 МК України митне регулювання здійснюється на основі принципів виключної юрисдикції України на її митній території; виключної компетенції митних органів України щодо здійснення митної справи; законності; єдиного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; системності; ефективності; додержання прав й охоронюваних законом інтересів фізичних і юридичних осіб; гласності та прозорості.

Митна справа тісно пов'язана з міжнародними відносинами. Вона є складовою зовнішньополітичної і ЗЕД України. Гармонізація й уніфікація з загальноприйнятими міжнародними нормами і практикою – основний

напрямок розвитку митної справи України. У ст. 3 МК України зазначено, що в митній справі Україна додержується визнаних у міжнародних відносинах систем класифікації та кодування товарів, єдиної форми експорту та імпорту товарів, митної інформації, інших міжнародних норм і стандартів.

У митній справі використовується ціла низка специфічних митно-правових термінів. Навіть такі відомі поняття, як “товари” і “транспортні засоби” мають власне специфічне тлумачення. Розкриємо лише деякі, найбільш часто вживані поняття.

Митна територія України згідно зі ст. 5 МК України – це територія України, зайнята сушею, територіальне море, внутрішні води і повітряний простір, а також штучні острови, установки і споруди, що створюються у виключній морській економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України.

До складу території України відповідно до її законодавства та міжнародних договорів входять:

- суходол, зокрема острови у відкритому морі, що належать Україні (при цьому острів – це природно утворений простір суходолу, оточений водою, який знаходиться вище рівня води під час припливу). Як частина берегу розглядаються і виступаючі в море постійні портові споруди, що є складовою даного порту (крім прибережних установок та штучних островів);

- внутрішні води, що історично належать Україні, морські води, води портів, бухт, заток, губ і лиманів, гаваней і рейдів та інші водойми, частини вод річок, озер та інших водойм;

- надра в межах кордонів України, зокрема, надра під територіальним морем;

- повітряний простір над суходолом і водним простором, зокрема, над територіальним морем (на висоту до 100-110 км над рівнем моря);

- територіальне море (прилеглий морський пояс) – смуга прибережних морських вод завширшки до 12 морських миль, що відлічуються від лінії найбільшого відпливу як на материку, так і на островах, що належать Україні, або від прямих вихідних ліній, які з’єднують відповідні точки;

- континентальний шельф України (дно і надра під територіальним морем), зокрема, континентальний шельф островів, що належать Україні.

Територія України в існуючих кордонах є цілісною, недоторканою і не може бути змінена та використана без її згоди.

Території спеціальних митних зон, розташованих в Україні, вважаються такими, що знаходяться поза межами митної території України, крім випадків, визначених законами України. Спеціальні митні зони створюються шляхом прийняття окремого закону для кожної спеціальної митної зони з визначенням їх статусу, території, строку, на який вони створюються, та особливостей застосування законодавства України на території зони.

Відповідно до ст. 6 МК України межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, за винятком меж території спеціальних митних зон. Межі території спеціальних митних зон становлять митний кордон України.

Державний кордон України – це лінія і вертикальна поверхня, що проходить по цій лінії, які визначають межі території України – суші, вод, надр, повітряного простору.

Державний кордон України, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, встановлюється:

- на суші – по характерних точках і лініях рельєфу або ясно видимих орієнтирах;

- на морі – по зовнішній межі територіального моря України;

- на судноплавних річках – по середині головного фарватеру або тальвегу річки; на несудноплавних річках (ручаях) – по їх середині або по середині головного рукава річки; на озерах та інших водоймах – по прямій лінії, що з'єднує виходи державного кордону України до берегів озера або іншої водойми. Державний кордон України, що проходить по річці (ручаю), озеру чи іншій водоймі, не переміщується як при зміні обрису їх берегів або рівня води, так і при відхиленні русла річки (ручаю) у той чи інший бік;

- на водосховищах гідровузлів та інших штучних водоймах – відповідно до лінії державного кордону України, яка проходила на місцевості до їх заповнення;

- на залізничних і автодорожніх мостах, греблях та інших спорудах, що проходять через прикордонні ділянки судноплавних і несудноплавних річок (ручаїв), – по середині цих споруд або по їх технологічній осі незалежно від проходження державного кордону України на воді.

Державний кордон України на місцевості позначається видимими прикордонними знаками, форми, розмір і порядок встановлення яких визначаються законодавством України й міжнародними договорами України.

Під терміном **товари** в митному законодавстві слід розуміти будь-яке рухоме майно (у тому числі валютні цінності, культурні цінності), електричну, теплову та інші види енергії, а також транспортні засоби, за винятком транспортних засобів, що використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України (п. 39 ст. 1 МК України).

Під терміном **транспортні засоби** в митному законодавстві розуміються будь-які засоби авіаційного, водного, залізничного, автомобільного транспорту, що використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України (п. 40 ст. 1 МК України).

Таким чином, новий МК України зберіг традиційний для митного законодавства поділ майна, яке переміщується через митний кордон, на

товари і транспортні засоби, що має важливе практичне значення, оскільки їх статус для митних цілей різний.

1.2. Предмет, метод і поняття митного права

Митне право – галузь права, що являє собою систему правових норм, що регулюють суспільні відносини, пов'язані з переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон. Предметом митного права є суспільні відносини, що мають комплексний характер. Це коло відносин, обумовлене самим змістом і структурою митної справи, яка, власне, і є предметом правового регулювання. Митне право містить у собі положення різних правових галузей: конституційного, адміністративного, податкового, фінансового, кримінального, міжнародного прав.

Оскільки митне право – явище відносно нове і, що головне, поки що недостатньо досліджене правовою наукою, серед юристів ще не склалося єдиної думки про місце, яке займає митне право у правовій системі. Найбільш близько до розуміння в цілому предмета регулювання митного права підійшов К.К. Сандровський. У своїх дослідженнях, говорячи про митну сферу суспільних відносин і про правові норми, що стосуються митних справ, він виступив із обґрунтуванням своєї позиції щодо наявності особливої підгалузі в межах адміністративного права – митного права, не виключаючи при цьому, що згодом, у міру подальшого розвитку правового матеріалу, у цій сфері виникне можливість для виокремлення митного права як самостійної галузі¹. Потім, відзначаючи рівень розвитку та кількість норм, регулюючих митні відносини, зростаючу суспільну значимість цих самих відносин у перехідний до ринкової економіки період, він прийшов до висновку, що нині вже склалися всі необхідні умови для визнання зазначеної системи норм як особливої галузі внутрішньодержавного права².

Без визнання митного права як самостійної галузі права неможливе системне, стабільне визначення правових, економічних та організаційних засад митної справи. Тільки всеосяжна система митного регулювання всього комплексу митних відносин зможе забезпечити захист митного суверенітету і економічної безпеки країни, активізацію зв'язків національної економіки із світовим господарством, захист прав громадян, господарюючих суб'єктів і державних органів, а також дотримання ними обов'язків у галузі митної справи.

Митне право повинно розглядатися як самостійна галузь права ще й тому, що має:

¹ Сандровський К.К. Таможенное право (Общ. часть). – К., 1971. – С. 16;

Сандровський К.К. Таможенное право: Учеб. пособ. – К., 1974. – С. 9-46, 54.

² Сандровський К.К. Міжнародне митне право: Підруч. – К., 2000. – С. 14.

- свій предмет регулювання – широке коло суспільних відносин у митній сфері;
- своє коло суб'єктів регулювання – митні органи і службовці цих органів, з одного боку, та фізичні й юридичні особи – з іншого;
- своє коло об'єктів регулювання – товари і транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон; для митного права характерний комплексний метод регулювання, який поєднує адміністративно-правовий і цивільно-правовий методи;
- свої джерела регулювання, якими є, насамперед, Митний кодекс України, Закон України “Про Єдиний митний тариф”, а також підзаконні нормативні правові акти.

Специфіка митної справи як об'єкта правового регулювання полягає в цілеспрямованій діяльності держави з регулювання ЗЕД за допомогою установа порядку та умов переміщення через митний кордон товарів і транспортних засобів, митного контролю, стягування митних платежів, митного оформлення тощо. Тому в митно-правовому регулюванні превалує імперативний метод (метод владних приписів). Він виявляється у встановленні різних обов'язкових приписів, заборон і обмежень.

Приписи виявляються в покладанні як на митні органи, так і на осіб, що переміщують товари, прямих обов'язків із здійснення певних дій, передбачених відповідною митно-правовою нормою.

Установлення заборон у митному праві тісно пов'язане із забезпеченням державної безпеки, необхідністю забезпечення суспільного порядку, життя і здоров'я людини, моральності населення, права власності, охорони навколишнього природного середовища. Правові форми заборон у митній сфері різноманітні. Виконання заборон забезпечується встановленням кримінальної і адміністративної відповідальності. Розкриває зміст і призначення імперативного методу також тарифне і нетарифне регулювання.

Застосовується в митному праві й диспозитивний метод. В основному це стосується встановлення правомочностей тих чи інших учасників митних правовідносин. Новий МК України надає більші простір і можливості для застосування регулювання відносин у галузі митної справи цивільно-правовим методам. З його допомогою регулюються деякі обов'язкові відносини, учасниками яких є, наприклад, митний брокер і митний перевізник.

Крім предмета і методу правового регулювання, самостійне і досить важливе значення в структурі права мають його принципи. Специфіка галузі митного права виражена в його загальноправових і галузевих принципах.

До загальноправових принципів митного права відносять принципи: поваги прав і основних свобод людини, законності, науковості, гуманності, найбільшого сприяння, юридичної рівності, судового захисту суб'єктивних

прав та низку інших.

До *галузевих* принципів митного права відносять принципи: єдності митної території України, єдності ставок мита, охорони державної і суспільної безпеки, свободи вибору митного режиму та ін.

1.3. Система і джерела митного права

Питання про систему митного права достатньо складне, оскільки саме митне право є комплексною галуззю права. При його вирішенні слід виходити з того, що у формуванні змісту митного права та систематизації його норм вирішальну роль відіграє сучасна митна політика України. Як складова внутрішньої та зовнішньої політики вона визначає зміст діяльності держави та її компетентних органів у сфері регулювання зовнішньоекономічних відносин за допомогою митно-тарифних та нетарифних заходів регулювання. Сукупність правових норм, що опосередковують формування і здійснення митної політики, а також набір форм та методів її здійснення, застосовуваний порядок митного регулювання створюють систему митного права.

Дещо умовно в митному праві можна виділити три складові частини – *Загальну*, *Особливу* і *Спеціальну*. Умовність такого поділу пояснюється комплексним характером митного права як галузі права.

Загальну частину митного права складають ті розділи митного права, правові норми яких містять положення, що стосуються регулювання всієї сукупності суспільних відносин у сфері митної справи. Положення *Загальної частини* митного права застосовуються при реалізації всіх митно-правових норм, що утворюють галузь митного права. До *Загальної частини* митного права належать розділи, які регулюють правовий статус суб'єктів митного права; визначають форми і методи митної діяльності; регулюють примус у митній сфері.

До *Особливої частини* митного права відносять розділи, що регулюють організацію митного контролю; переміщення і пропуск товарів і транспортних засобів через митний кордон; митне оформлення; митні платежі; валютний контроль; ведення митної статистики і класифікації товарів ЗЕД.

Спеціальна частина включає до себе такі розділи: міжнародне співробітництво з питань митної справи; міжнародні організації з митної справи; універсальні й регіональні міжнародні договори з митної справи; міжнародні стандарти в галузі спрощення і гармонізації митних процедур та ін.

Усі частини митного права взаємозалежні й складають єдине ціле. Системоутворюючими факторами при цьому виступають комплексний характер суспільних відносин, що регулюються митним правом і обумовлюються специфікою самої митної справи, і одночасно комплексне

правове регулювання.

Як і будь-яка інша галузь права, митне право має власні джерела. Джерелами митного права як окремої правової галузі є правові акти, які містять норми митного права. До їх числа належать Конституція України, закони України, нормативні акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств, державних комітетів та інших органів виконавчої влади. Норми митного права містяться також у деяких актах регіональних митниць і митниць. Кожне джерело митного права має свою специфіку.

Конституція України закріплює засади митної справи і митної політики. Будучи головним джерелом митного права, вона містить обмежену кількість юридичних норм, які безпосередньо стосуються митного права. До них, наприклад, належить ст. 18, відповідно до якої зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визначеними принципами і нормами міжнародного права; п. 9 ст. 92, в якому обумовлено, що виключно законами України визначаються засади митної справи; п. 1 ст. 116, згідно з яким Кабінет Міністрів України забезпечує державний суверенітет і економічну самостійність України; здійснення внутрішньої і зовнішньої політики держави; п. 8 ст. 116, відповідно до якого організацію і забезпечення здійснення ЗЕД, митної справи покладено на Кабінет Міністрів України. Разом з тим чимало конституційних норм більш загального характеру також стосуються митного права: ст. 41 – про право кожного володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ст. 42 – про право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Таким чином, конституційні норми є початковими положеннями для митного права, що зумовлюють його характер у цілому і тим самим займають особливе місце серед його джерел. Конституція є не тільки юридичною базою для поточного митного права. У ній містяться основні напрямки подальшого розвитку як митного права, так і інших правових галузей.

Наступне за значенням джерело митного права – з а к о н и. Серед них необхідно виділити: 1) Митний кодекс; 2) інші закони, в яких містяться норми митного права.

Чинний Митний кодекс України був прийнятий Верховною Радою України 11.07.2002 р. і набрав чинності з 01.01.2004 р. (до набрання ним чинності застосовувалися положення МК України 1991 р.¹).

“Митний кодекс, – як це зазначено в його преамбулі, – визначає засади організації та здійснення митної справи в Україні, регулює економічні, організаційні, правові, кадрові та соціальні аспекти діяльності митної служби

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 16. – Ст. 203.

України. Кодекс спрямований на забезпечення захисту економічних інтересів України, створення сприятливих умов для розвитку її економіки, захисту прав та інтересів суб'єктів підприємницької діяльності та громадян, а також забезпечення додержання законодавства України з питань митної справи”.

Новий МК України регулює майже всю сукупність питань, виникаючих у практиці митної справи. Він складається з XXI розділу, які поділяються на 67 глав. Глави, у свою чергу, складаються із статей, яких у кодексі 432. За своїм характером МК України – комплексний закон, він регулює різноманітні за своєю природою відносини, що торкаються різних галузей права. З його прийняттям митне законодавство набуває рис цілісності й системності та є в органічному контексті з іншими законами України, які містять норми митного права, основним законом митної справи часів формування ринкових відносин та інтегрування економіки України до світового господарства.

Серед законів необхідно виокремити власне митні закони, основним змістом яких є саме митні питання, та інші закони, в яких містяться норми митного права. До першої групи відносять закони України від 05.02.1992 р. “Про Єдиний митний тариф”¹, від 05.04.2001 р. “Про митний тариф України”², від 13.09.2001 р. “Про порядок ввезення (пересилання) в Україну, митного оформлення особистих речей, товарів та транспортних засобів, що ввозяться (пересилаються) громадянами на митну територію України”³, від 12.07.2001 р. “Про запровадження єдиного збору, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України”⁴. До другої групи відносять закони України від 16.04.1991 р. “Про зовнішньоекономічну діяльність”⁵, від 21.09.1999 р. “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей”⁶, від 20.10.1999 р. “Про транзит вантажів”⁷, “Про розвиток автомобільної промисловості України”⁸ та ін.

Слід зауважити, що питома вага законів у митно-правовій сфері дуже незначна. У зв'язку з цим багато які прогалини в митному праві доповнюються нормативними актами Президента України і Кабінету Міністрів України. Це пояснюється тим, що динамічний, мобільний характер митної справи потребує оперативного регулювання. Найважливішу роль при цьому відіграють *Укази Президента України і постанови Кабінету Міністрів України*.

Прикладами нормативних Указів Президента України з питань митної

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 44. – Ст. 575.

² Там же. – 2001. – № 24. – Ст. 125.

³ Там же. – 2002. – № 1. – Ст. 2.

⁴ Там же. – 2001. – № 50. – Ст. 260.

⁵ Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

⁶ Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 48. – Ст. 405.

⁷ Там же. – 1999. – № 51. – Ст. 446.

⁸ Там же. – 2004. – № 26. – Ст. 360.

справи може слугувати Указ Президента України від 24.08.2000 р. “Питання державної митної служби України”, яким було затверджено Положення про державну митну службу України¹. Указом Президента України від 10.02.1996 р. “Про заходи вдосконалення кон’юнктурно-цінової політики у сфері зовнішньоекономічної діяльності” було затверджено Положення про індикативні ціни у сфері ЗЕД². До прийняття відповідних законів указами Президента регулювались: переміщення товарів транзитом через територію України; здійснення експортного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; отримання гуманітарної допомоги, що надходить в Україну; процедура справляння зборів у пунктах пропуску через державний кордон; питання, пов’язані з встановленням ставок акцизного збору та ввізного мита, та ін.

Кабінет Міністрів України також здійснює нормотворчу діяльність у сфері митної справи. Він видає з цих питань різні нормативні акти (постанови, розпорядження), затверджує різноманітні правила та інші види актів у даній сфері. Численність і значення нормативних актів Кабінету Міністрів України в митній сфері пов’язані з недосконалістю самого митного законодавства. Наприклад, у новому МК України міститься чимало відсильних норм. Тому забезпечити практичне й ефективне функціонування митної системи, спираючись тільки на Митний кодекс, неможливо. Постановами Кабінету Міністрів України відповідно до статей МК України затверджено порядок застосування митних режимів; порядок визначення митної вартості; порядок митного контролю і митного оформлення переміщення товарів через митний кордон України різними видами транспорту; затверджено типові технології пропуску через митний кордон товарів і транспортних засобів; визначено механізм реалізації деяких положень щодо визначення певних переліків товарів, переліків платних послуг, пунктів здійснення митного контролю, надання дозволів, декларування та ін.

Джерелами митного права є нормативні **н а к а з и** Держмитслужби України – положення, правила, інструкції, у деяких випадках – методичні рекомендації, розпорядження, інформаційні листи. У них часто містяться нормативно-правові приписи загального характеру стосовно регулювання тих чи інших сторін митної справи. Держмитслужба також видає накази, спрямовані на реалізацію положень нового МК України. Відповідно до МК України наказами затверджено форми документів, примірні та типові положення, правила та ін.

Особливістю джерел митного права – множинність учасників нормотворчого процесу, що призводить до появи сумісних актів Держмитслужби України та інших органів виконавчої влади (залежно від

¹ Юрид. вісн. України. – 2000. – № 37. – Вкл. 14

² Бюл. законодавства і юрид. практики України. – 2003. – № 2. – С. 342.

характеру відносин, що регулюються). Найчастіше це стосується норм фінансового характеру, при прийнятті яких враховується думка різноманітних інститутів фінансової системи. Сумісними нормативними актами можуть регулюватися і правила митного оформлення товарів, контроль за обігом яких здійснюється декількома органами державної влади.

До джерел митного права слід також віднести такі міжнародні договори та угоди у сфері митної справи, які визнала і в яких бере участь Україна. Ці джерела в митній сфері торкаються процедури огляду міжнародних поштових відправлень; уніфікації митних правил у морському, залізничному, повітряному, автомобільному сполученні; деякі види митного оформлення. Джерелами митного права є конвенції, до яких приєдналась Україна.

Глава 2. МИТНІ ОРГАНИ УКРАЇНИ

2.1. Поняття і правовий статус митних органів

Митними органами України є державні органи, які безпосередньо здійснюють митну справу. Структура системи органів державного регулювання митної справи визначається Верховною Радою України. Президент України згідно з Конституцією може реорганізувати та ліквідувати Державну митну службу. Кабінет Міністрів України забезпечує координацію діяльності міністерств, державних комітетів та інших центральних органів виконавчої влади України з питань митної справи; звертається з поданням до Верховної Ради щодо пропозицій удосконалення системи митних органів України.

Митні органи є частиною системи державного управління, при цьому вони мають специфічні риси і особливості, зумовлені завданнями і функціями, які вони виконують.

Митні органи здійснюють виконавчу і розпорядницьку діяльність у сфері митної справи, використовуючи різноманітні форми і методи, й реалізують свої повноваження в організації: переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів; митного оформлення і контролю; нарахування і справляння податків та зборів тощо.

Відповідно до чинного законодавства митні органи не є правоохоронними. Проте правоохоронний характер їх діяльності зумовлений самою структурою митної справи, а також тим, що свої завдання і повноваження митні органи здійснюють із урахуванням інтересів держави, укріплення і захисту її економічного суверенітету та економічної безпеки.

Згідно з ст. 11 МК України митні органи, реалізуючи митну політику України, виконують такі основні завдання, а саме:

- виконання та контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи;
- захист економічних інтересів України;
- забезпечення виконання зобов'язань, передбачених міжнародними договорами України з питань митної справи, укладених в установленому законом порядку;
- сприяння захисту інтелектуальної власності учасників зовнішньоекономічних зв'язків, інших юридичних та фізичних осіб;
- застосування відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання при переміщенні товарів через митний кордон України;
- здійснення митного контролю та митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, удосконалення форм і методів їх здійснення;
- контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;
- здійснення спільно з іншими уповноваженими органами державної влади заходів щодо захисту інтересів споживачів товарів і додержання учасниками зовнішньоекономічних зв'язків державних інтересів на зовнішньому ринку;
- створення сприятливих умов для прискорення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України;
- боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил;
- розвиток міжнародного співробітництва в галузі митної справи;
- ведення митної статистики;
- ведення Української класифікації товарів ЗЕД;
- здійснення верифікації (встановлення достовірності) сертифікатів походження товарів з України.

2.2. Система митних органів

Відповідно до ст. 12 МК України митна служба України – це єдина загальнодержавна система, яка складається з митних органів та спеціалізованих митних установ і організацій.

Митними органами є спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи, регіональні митниці, митниці.

Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади в галузі митної справи (далі – Держмитслужбу) було створено Указом Президента України від 29.11.1996 р. № 1145 “Про Державну митну службу України”¹. Держмитслужба стала правонаступником ліквідованого Державного митного комітету України.

¹ Офіц. вісн. України. – 1998. – № 39. – Ст. 1434.

Указом Президента України “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” від 15.12.1999 р. № 1573¹ Держмитслужбу України віднесено до центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Правовий статус Держмитслужби України закріплено в Положенні про неї, затвердженому Указом Президента України від 24.08.2000 р. № 1022².

За загальною характеристикою Держмитслужба України є органом міжгалузевого регулювання, оскільки виконує не тільки функції безпосереднього керівництва митною справою, а й координаційні контрольні функції. Керуючи митною справою в Україні, Держмитслужба розв’язує такі завдання:

- захищає економічні інтереси держави, сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв’язків, забезпечує додержання законодавства про митну справу, здійснює заходи по запобіганню контрабанді та порушення митних правил;

- разом з іншими уповноваженими органами виконавчої влади веде Українську класифікацію товарів, віднесених до ЗЕД, здійснює верифікацію (встановлення достовірності) сертифікатів походження товарів із України;

- співробітничает згідно з міжнародними договорами та законодавством України з митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями в митній сфері;

- керує діяльністю органів митної служби, створює, реорганізує та ліквідує у встановленому порядку регіональні митниці, митниці, спеціалізовані митні установи та організації, реалізує в межах своєї компетенції державну кадрову політику.

Слід зауважити, що Держмитслужба України при виконанні своїх службових завдань взаємодіє і з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, а також із відповідними органами іноземних держав.

У межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства Держмитслужба України видає накази, організовує і контролює їх виконання. У випадках, передбачених законодавством України, її рішення є обов’язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади і місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності та громадянами.

Державну митну службу України очолює керівник, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України в порядку, встановленому Конституцією України. Керівник має заступників, розподіляє між ними обов’язки, визначає ступінь відповідальності заступників голови та керівників підрозділів центрального апарату Держмитслужби України.

¹ Там же. – 1999. – № 50. – Ст. 2435.

² Там же. – 2000. – № 35. – Ст. 1477.

Керівник Держмитслужби України у встановленому порядку призначає на посади та звільняє з них працівників центрального апарату Держмитслужби, керівників регіональних митниць та їх структурних підрозділів, митниць, спеціалізованих митних установ і організацій.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Держмитслужби, обговорення найважливіших напрямків її діяльності в Держмитслужбі утворюється дорадчий орган – колегія.

Неоднорідному і складному характеру завдань і функцій Держмитслужби України відповідає організаційна структура, покликана ефективно їх здійснювати.

Регіональна митниця є митним органом, який на території закріпленого за ним регіону в межах своєї компетенції здійснює митну справу та забезпечує комплексний контроль за додержанням законодавства України з питань митної справи, керівництво і координацію діяльності підпорядкованих йому митниць та спеціалізованих митних установ і організацій.

Створення, реорганізація та ліквідація регіональних митниць здійснюються Держмитслужбою України. Керівник регіональної митниці призначається на посаду та звільняється з посади керівником Держмитслужби.

Регіональна митниця є юридичною особою і здійснює свою діяльність відповідно до законодавства України та положення.

Зона діяльності регіональної митниці визначається Держмитслужбою України і може не збігатися з кордонами адміністративно-територіальних одиниць. Основні завдання регіональних митниць збігаються з головними завданнями, які покладено на митну службу, їх функції можуть бути класифіковані на виробничі та управлінські.

Митниця – наступна ланка митної системи. Митниця є митним органом, який безпосередньо забезпечує виконання законодавства України з питань митної справи, справляння податків і зборів та виконання інших завдань, покладених на митну службу України. Митниця підпорядковується регіональній митниці та Держмитслужбі або Держмитслужбі безпосередньо. Створення, реорганізація та ліквідація митниць здійснюються Держмитслужбою. Керівник митниці призначається на посаду та звільняється з посади керівником Держмитслужби. Митниця є юридичною особою і здійснює свою діяльність відповідно до законодавства України та положення, яке затверджується наказом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи.

Зона діяльності митниці визначається Держмитслужбою.

У міру необхідності в населених пунктах, на залізничних станціях, в аеропортах, морських і річкових портах та інших об'єктах, розташованих у зоні діяльності регіональної митниці, митниці, створюються **митні пости**.

Митний пост є структурним підрозділом регіональної митниці,

митниці, який безпосередньо здійснює митний контроль та оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України. Створення, реорганізація та ліквідація митних постів здійснюються Держмит-службою за поданням відповідної регіональної митниці, митниці. Керівник митного поста призначається на посаду і звільняється з посади керівником Держмитслужби.

Для забезпечення виконання завдань, покладених на митні органи, у межах бюджетних коштів, передбачених для утримання митної служби України, можуть створюватися експлуатаційні, транспортні, інформаційно-аналітичні, кінологічні спеціалізовані установи та освітні організації.

Створення, реорганізація та ліквідація спеціалізованих митних установ та організацій здійснюються Держмитслужбою.

Відповідно до ст. 18 МК України Держмитслужбою створюються Центральна митна лабораторія, яка є спеціалізованою митною установою, і митні лабораторії, що є структурними підрозділами регіональних митниць, митниць.

Центральній митній лабораторії, митним лабораторіям надається право на здійснення експертної діяльності в межах питань, віднесених до компетенції митної служби.

Спеціальним підрозділом митних органів, призначеним для боротьби з порушеннями митних правил, охорони територій, будівель, споруд та приміщень митних органів, охорони та супроводження товарів і транспортних засобів, забезпечення охорони зон митного контролю, є **митна варта**.

Керівництво підрозділами митної варті здійснює керівник Держмитслужби, а в регіональних митницях і митницях, відповідно, керівники цих митних органів.

Підрозділи митної варті розміщуються, як правило, у місцях розташування регіональних митниць і митниць.

За рішенням керівника Держмитслужби особовий склад, транспорт, озброєння та спеціальні засоби підрозділів митної варті в разі оперативної необхідності можуть бути тимчасово переміщені в інші регіони України поза місцем основного розміщення.

У ст. 21 МК України встановлено такі завдання митної варті:

1) здійснення заходів, пов'язаних із виявленням, розкриттям, припиненням, профілактикою порушень митних правил, запобіганням таким порушенням;

2) охорона будинків, споруд, приміщень митних органів та інших об'єктів митної інфраструктури, зон митного контролю від будь-яких протиправних посягань;

3) фізичний захист співробітників митних органів, інших осіб, а також товарів, які перебувають у зоні митного контролю, від протиправних дій;

4) локалізація разом з іншими органами конфліктних ситуацій у зоні діяльності митних органів;

5) участь у ліквідації наслідків катастроф, аварій, стихійного лиха та екологічного забруднення в зоні діяльності митних органів.

Статтею 22 МК України визначено права митної варти. Підрозділи митної варти мають право: розташовувати тимчасові пости, пересуватися будь-якими ділянками місцевості й водного простору в межах митної території України, а в межах контрольованого прикордонного району – за погодженням з відповідними органами охорони державного кордону України; затримувати та проводити в установленому порядку огляд товарів, транспортних засобів і громадян, які перетинають митний кордон України в пунктах пропуску; проводити за рішенням керівника Держмитслужби або його заступника, керівника регіональної митниці (митниці) або його заступника огляд та переогляд оформлених митними органами транспортних засобів і товарів, у тому числі тих, що переміщуються транзитом через територію України; супроводжувати та охороняти товари, які перебувають під митним контролем, у тому числі ті, що переміщуються через територію України транзитом; запрошувати осіб до митних органів для з'ясування обставин порушення митних правил.

Положення про митну варту затверджено наказом Держмитслужби України № 593 від 05.09.2003 р.¹

Глава 3. МИТНИЙ КОНТРОЛЬ

3.1. Поняття митного контролю та основні форми його здійснення

Митний контроль є одним із найважливіших інститутів митного права. Він охоплює широке коло правових, організаційних та методичних питань, що стосуються багатьох сторін митної справи, у першу чергу митного оформлення, переміщення товарів та транспортних засобів, митних платежів та ін. Згідно з п. 15 ст. 1 МК України *митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються митними органами в межах своєї компетенції з метою забезпечення додержання норм МК України, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених в установленому законом порядку.*

Митному контролю підлягають усі товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, при цьому під товарами розуміються будь-яке рухоме майно (у тому числі валютні цінності,

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 38. – Ст. 2053.

культурні цінності), електрична, теплова та інші види енергії, а також транспортні засоби, за винятком транспортних засобів, що використовуються для міжнародних перевезень пасажирів та товарів, включаючи транспортне обладнання (вони є предметом митного контролю як транспортні засоби).

Митний контроль здійснюється безпосередньо посадовими особами митних органів України у формах, визначених МК України, а також іншими законами України з питань митної справи.

Основними формами митного контролю є:

1) перевірка документів та відомостей, необхідних для такого контролю;

2) митний огляд (огляд та переогляд товарів і транспортних засобів, особистий огляд громадян);

3) облік товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;

4) усне опитування громадян та посадових осіб підприємств;

5) перевірка системи звітності та обліку товарів, що переміщуються через митний кордон України, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів, які відповідно до законів справляються при переміщенні товарів через митний кордон України;

6) огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою покладено на митні органи законом.

Митні органи самостійно визначають форму та обсяг контролю, достатні для забезпечення додержання законодавства України та міжнародних договорів України. За загальним правилом не припустимо під час митного контролю заподіяння неправомірної шкоди особам, їхнім товарам і транспортним засобам.

Розглянемо основні форми митного контролю.

Перевірка документів та відомостей, необхідних для митного контролю – найчастіше застосовувана документальна форма контролю. Вона полягає у вивченні документів із метою встановлення їх відповідності чинним правилам митного законодавства та повноти їх оформлення.

Документи, необхідні для проведення митного контролю, за їх призначенням можна класифікувати як транспортні, торгові, митні та ін.

Транспортні документи супроводжують переміщення товарів на всьому шляху проходження. При перевезенні товарів автомобільним, залізничним, повітряним, водним транспортом використовуються коносаменти, накладні. На залізничному транспорті використовуються також дорожні відомості, вагонні листи, вантажні квитанції.

Торгові документи – це контракти, рахунки, інвойси,

специфікації, фактури, пакувальні документи, які складають постачальники товарів.

Митними документами є митні декларації, інші документи на товари, що підлягають врученню митному органу призначення (документи контролю доставки), свідоцтва про допущення транспортних засобів для перевезення товарів під митними печатками та пломбами, ліцензії, що видаються митними органами на здійснення діяльності митного брокера, митного перевізника, свідоцтва про визнання підприємства декларантом, а також інші документи. Митні документи видаються і засвідчуються посадовими особами митних органів.

До інших документів, необхідних для митного оформлення, можуть бути віднесені уставні документи, що підтверджують право займатися ЗЕД; сертифікати відповідності; ветеринарні, фітосанітарні сертифікати; карантинні; дозвільні документи, видані різними державними органами.

Зазначені документи повинні містити відомості, що дозволяють ідентифікувати товари та транспортні засоби. До таких відомостей належать: найменування одержувача товарів, перевізника, відомості про транспортний засіб, узагальнена інформація про комплектність товарів і їхню якість.

У випадках, встановлених чинним законодавством, на деякі товари вимагається подання посадовій особі митного органу дозвільних документів. Це стосується окремих товарів, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Необхідні для здійснення митного контролю документи подаються митному органу при: перетинанні товарами і транспортними засобами митного кордону України; декларуванні товарів і транспортних засобів; повідомленні митному органу про намір здійснення переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України; здійсненні митними органами інших контрольних функцій відповідно до МК України.

Перелік документів та відомостей, необхідних для здійснення митного контролю, порядок їх подання визначає Кабінет Міністрів України. Подані документи повинні бути справжніми, містити достовірні відомості й бути належно оформленими.

Усі документи підлягають перевірці посадовими особами митних органів перед прийняттям рішення про випуск і використання товарів і транспортних засобів відповідно до обраного режиму. При цьому можуть бути застосовані спеціальні технічні засоби митного контролю.

Правоохоронні органи України, фінансові установи, податкові та інші контролюючі органи відповідно до законодавства України на запити митних органів або за власною ініціативою інформують митні органи про наявність у них відомостей, необхідних для здійснення митного контролю.

Митний огляд та переогляд – це адміністративні дії

посадових осіб митних органів (вид адміністративно-попереджувальних заходів), які полягають у фактичній перевірці транспортних засобів, товарів та речей громадян. Мета проведення:

- встановлення законності переміщення через митний кордон об'єктів митного контролю;
- запобігання ввезенню чи вивезенню заборонених предметів;
- визначення у встановленому порядку найменування товарів і коду за класифікатором товарів ЗЕД, їх ціни та кількості;
- виявлення прихованих від митного контролю або переміщуваних без дозвільних документів предметів, а також контрабанди.

Це одна з найважливіших форм митного контролю. Застосовується з метою перевірки законності переміщення через митний кордон України товарів і транспортних засобів. Здійснюється тільки в присутності особи, яка їх переміщує. Рішення про перегляд приймається керівником митного органу або його заступником (ст. 55 МК України).

За наявності підстав вважати, що у ручній поклажі або багажі громадянина переміщуються через митний кордон України товари, які підлягають обліку і відповідним видам контролю органів державної влади, чи товари, при митному оформленні яких справляються податки і збори, а також товари, переміщення яких через митний кордон заборонено або обмежено, митний орган має право провести огляд, а в разі необхідності й переогляд ручної поклажі та багажу з їх розпакуванням (ст. 56 МК України).

Огляд і переогляд ручної поклажі та багажу громадянина здійснюється в присутності цього громадянина чи уповноваженої ним особи.

За відсутності громадянина чи його уповноваженого представника огляд та переогляд ручної поклажі та багажу в окремих випадках здійснюється:

1) якщо є підстави вважати, що несупроводжуваний багаж містить товари, які становлять небезпеку для життя і здоров'я людей, тварин та рослин, а також довкілля;

2) якщо громадянин чи уповноважена ним особа не з'явилися протягом одного місяця з дня надходження несупроводжуваного багажу;

3) якщо товари пересилаються в міжнародних поштових відправленнях або міжнародних експрес-відправленнях;

4) у разі залишення на території України ручної поклажі й багажу з порушенням зобов'язання про їх транзит через територію України.

Огляд та переогляд ручної поклажі й багажу в разі відсутності громадянина чи його уповноваженого представника здійснюються в присутності представників підприємства, що здійснює перевезення, пересилання ручної поклажі та багажу чи їх зберігання. За результатами проведення огляду та переогляду речей, що викликають підозру щодо безпеки для життя і здоров'я людей, тварин та рослин, а також довкілля,

або несупроводжуваного багажу, за яким громадянин чи уповноважена ним особа не з'явилися протягом одного місяця з дня надходження несупроводжуваного багажу, складається акт за формою, встановленою Держмитслужбою України.

Митний огляд товарів та транспортних засобів поділяється на обов'язковий, що встановлюється Держмитслужбою України (стосовно товарів, що підлягають оподаткуванню; товарів, близьких за найменуванням до підакцизних товарів; відносно осіб, які раніше допустили порушення митної процедури внутрішнього транзиту; щодо товарів, які перевозяться власним транспортом фізичних осіб) та такий, що здійснюється за розсудом посадових осіб митних органів на підставі відомостей, що містяться в товаросупровідних документах, а також встановлюються під час основного митного оформлення.

Огляд здійснюється шляхом розкриття тари та упаковки товарів, підрахунку кількості, перевірки якості товару, встановлення найменування, перевірки всіх місць (з урахуванням особливостей як товару, так і транспортного засобу, що використовується) з метою виявлення сховищ, в яких можуть знаходитися предмети контрабанди.

Треба зазначити, що головним принципом огляду є принцип вибіркової, тобто визначення форми та обсягів митного контролю, достатніх для забезпечення дотримання митного законодавства, інших нормативно-правових актів, контроль за виконанням яких покладено на митні органи України.

Під час митного огляду митні органи застосовують такі методи: ідентифікаційний огляд; огляд з перерахуванням кількості вантажних місць без їх розкриття або з розкриттям; огляд з перерахуванням кількості предметів, вимірами й визначенням характеристик товарів; цілеспрямований огляд (по виявленню контрабандних товарів); повторний огляд.

Для здійснення митного контролю можуть використовуватися технічні та спеціальні засоби, безпечні для життя і здоров'я людини, тварин та рослин і такі, що не завдають шкоди товарам та транспортним засобам. У разі потреби для участі у здійсненні митного контролю можуть залучатися спеціалісти та експерти. Може здійснюватися взяття проб і зразків для експертизи. Ця процедура здійснюється відповідно до Порядку взяття проб і зразків товарів та інших предметів для проведення досліджень, необхідних для їх митного оформлення, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 жовт. 1998 р. № 1665¹.

Результати митного огляду оформлюються Актом митного огляду товарів та інших предметів, що переміщуються за вантажною митною декларацією або Актом про проведення митного огляду транспортного

¹ Офіц. вісн. України. – 1998. – № 42. – Ст. 1557.

засобу¹.

Митним кодексом України й законами передбачено звільнення від митного огляду. Відповідно до ст. 67 МК України митному огляду не підлягає ручна поклажа та супроводжуваний багаж Президента України, Голови Верховної Ради України, народних депутатів України, Прем'єр-міністра України, Першого віце-прем'єр-міністра України, Голови та суддів Верховного Суду України, Голови та суддів Конституційного Суду України, Міністра закордонних справ України, Генерального прокурора України та членів їхніх сімей, які прямують разом з ними.

Митні органи України мають право застосовувати виняткову форму митного контролю – особистий огляд. Його застосування регламентовано ст. 57 МК України. Особистий огляд проводиться за наявності достатніх підстав вважати, що громадянин, який прямує через митний кордон України чи перебуває в зоні митного контролю або в транзитній зоні міжнародного аеропорту, приховує предмети контрабанди чи товари, які є безпосередніми предметами порушення митних правил або заборонені для ввезення в Україну, вивезення з України чи транзиту через територію України.

Особистий огляд проводиться за письмовою постановою керівника митного органу або особи, яка його заміщує. На митному посту особистий огляд може також проводитися за письмовою постановою керівника поста або особи, яка його заміщує, з обов'язковим повідомленням протягом доби керівника відповідного митного органу про підстави і результати такого огляду.

Особистий огляд проводиться посадовою особою митного органу однієї статі з громадянином, який проходить огляд, у присутності не менш як двох понятих тієї ж статі, а при необхідності – перекладача, медичного працівника. Особистий огляд проводиться в ізольованому приміщенні, що відповідає встановленим санітарно-гігієнічним вимогам. Доступ до приміщення осіб, які не беруть участі в огляді й не мають до нього відношення, забороняється. Обстеження тіла громадянина, який підлягає огляду, має проводитися лише медичним працівником.

Перед початком огляду посадова особа митного органу повинна пред'явити громадянину письмову постанову керівника митного органу, керівника митного поста чи особи, яка їх заміщує, ознайомити громадянина з його правами та обов'язками під час проведення такого огляду і запропонувати добровільно пред'явити приховувані товари.

Під час проведення особистого огляду складається протокол, який

¹ Про внесення змін та доповнень до Порядку здійснення митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням вантажної митної декларації: Наказ Держмитслужби України від 21.10.2003 р. № 715 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 47. – Ст. 2453.

підписується посадовою особою митного органу, що проводила огляд, громадянином, який проходив огляд, понятими, які були присутні під час огляду, а в разі обстеження медичним працівником – також цим працівником. Громадянин, який проходив огляд, має право зробити заяву в такому протоколі.

Копія протоколу надається громадянинові.

Особистому огляду не підлягають Президент України, Голова Верховної Ради України, народні депутати України, Прем'єр-міністр України, Перший віце-прем'єр-міністр України, Голова та судді Верховного Суду України, Голова та судді Конституційного Суду України, Міністр закордонних справ України, Генеральний прокурор України та члени їхніх сімей, які прямують разом з ними.

Новий МК України суттєво розширив можливості застосування переогляду або повторного митного огляду. Підлягають перевірці щодо митного контролю товари, уже пропущені через митний кордон, тобто митний контроль можливо здійснювати як у процесі митного оформлення, так і після пропуску товарів і транспортних засобів, якщо є достатні підстави вважати, що мають місце порушення законодавства України чи міжнародного договору України, укладеного в установленому законом порядку, контроль за виконанням яких покладено законом на митні органи.

Такий контроль здійснюється на підставі письмового розпорядження керівника митного органу або особи, яка його заміщує.

Посадові особи митних органів перевіряють наявність товарів і транспортних засобів, повторно їх оглядають, перевіряють контракти, рахунки, відомості, зазначені в митній декларації.

Облік товарів і транспортних засобів як форма митного контролю застосовується у випадках: переміщення через митний кордон та зберігання під митним контролем товарів та інших предметів, ввезених на митну територію України; застосування митних режимів магазину безмитної торгівлі (надходження товарів, їх продаж) та митного складу; використання складів тимчасового зберігання. Товари та транспортні засоби в інших випадках реєструються митним органом з метою здійснення їх митного контролю.

Держмитслужба України встановлює форми документів для здійснення обліку товарів і транспортних засобів.

Окремою формою митного контролю є усне опитування громадян та посадових осіб підприємств. Відповідно до ст. 59 МК України усне опитування громадян та посадових осіб підприємств при здійсненні митного контролю – це отримання посадовою особою митного органу інформації, що має значення для здійснення митного контролю, від осіб, які володіють такою інформацією.

У ході усного опитування складається протокол, форма якого затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи.

Перевірка системи звітності й обліку переміщуваних через митний кордон України товарів і транспортних засобів, а також своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати податків і зборів як форма митного контролю закріплена у ст. 60 МК України та визначається як проведення митними органами на підприємствах дій щодо встановлення відповідності документації про зазначені товари і транспортні засоби вимогам, встановленим МК України та іншими законами України.

Огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних ліцензійних складів, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи провадиться діяльність, контроль за якою законом покладено на митні органи, здійснюється з метою перевірки дотримання чинного законодавства та відповідності фактичної кількості відомостям, заявленим у митній декларації. Посадові особи митних органів перевіряють приміщення та інші місця, де знаходяться або можуть знаходитися товари і транспортні засоби, зовнішнє досліджують вантажні приміщення, транспортні засоби щодо установа законності переміщення через митний кордон і виконання митних формальностей.

За результатами проведення огляду територій та приміщень складається акт встановленого Держмитслужбою України зразка¹.

3.2. Організація митного контролю

Спеціальні зони, що створюються в пунктах пропуску на митному кордоні України, у межах прикордонної смуги на державному кордоні України, у морських і річкових портах, аеропортах, на залізничних станціях, на територіях підприємств, спеціальних митних зон, а також в інших місцях, визначених митними органами, і де здійснюється митний та інші види контролю, мають назву **“зона митного контролю”**. Зонами митного контролю є території митних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі.

Правовий статус зони митного контролю визначений МК України та Постановою Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку

¹ Про затвердження форми Акта про проведення огляду територій і приміщень складів тимчасового зберігання, спеціальних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де перебувають або можуть перебувати товари й транспортні засоби, що підлягають митному контролю, чи проводиться діяльність, контроль за якою покладено законом на митні органи: Наказ Держмитслужби України від 04.07.2003 р. № 435 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 30. – Ст. 1579.

створення зон митного контролю та їх функціонування і Порядку надання дозволу на розміщення у зонах митного контролю споруд та об'єктів інфраструктури, що належать іншим, ніж митні, органам державної влади, які здійснюють контроль під час переміщення товарів через митний кордон України" від 25 груд. 2002 р. № 1947¹.

Для функціонування зон митного контролю встановлюється особливий режим обертання та переміщення вантажів, транспортних засобів, громадян, передбачаються відповідні режимні вимоги, що пред'являються до споруджуваних приміщень, проведення господарських робіт.

1. Доступ у зони митного контролю дозволяється тільки посадовим особам митних органів, які безпосередньо беруть участь у здійсненні митних процедур. Інші посадові особи митних органів та інших органів державної влади, які здійснюють передбачені ст. 27 МК України види контролю під час переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, допускаються в ці зони в порядку, визначеному Держмитслужбою.

Громадяни, які перетинають державний кордон, допускаються в зони митного контролю за дійсними документами на право в'їзду на територію України або виїзду з України.

Доступ у зони митного контролю та перебування в них посадових осіб правоохоронних органів і органів прокуратури дозволяється у випадках та в порядку, передбачених законом.

Посадові особи, яким дозволяється доступ у зони митного контролю, можуть перебувати в них тільки в межах, необхідних для виконання своїх прямих службових обов'язків. Такі посадові особи не повинні мати при собі цінності та предмети, вивезення або ввезення яких на митну територію України заборонено чи обмежено законодавством.

2. У зонах митного контролю, створених у межах пунктів пропуску на митному кордоні України, споруди та об'єкти інфраструктури, що належать іншим органам, уповноваженим здійснювати контроль (санітарно-епідеміологічний, ветеринарний, фітосанітарний, радіологічний, екологічний та контроль за переміщенням культурних цінностей), розміщуються з дозволу Держмитслужби України, Держкомкордону та Мінтрансу.

3. Проведення господарських робіт у зоні митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон, переміщення через межі та в межах цієї зони товарів, транспортних засобів і громадян, у тому числі посадових осіб органів державної влади, які не перетинають митний кордон України, допускається тільки з дозволу керівника або заступника керівника відповідного митного органу за погодженням з Прикордонними військами і під контролем посадових осіб цього органу, крім випадків, передбачених законами.

¹ Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – Ст. 2370

4. Переміщення товарів та інших предметів на територію зони митного контролю чи за межі такої території можливе тільки з дозволу митниці.

Межі зон митного контролю в пунктах пропуску через державний кордон визначаються митним органом за погодженням з органом охорони державного кордону, а в пунктах пропуску через державний кордон для морського, річкового, повітряного та залізничного сполучення – також за погодженням з адміністрацією морських і річкових портів, аеропортів та залізничних станцій:

для автомобільного сполучення – на смугах руху легкового та вантажного автотранспорту, у залах митного огляду та інших приміщеннях митних органів;

для залізничного сполучення – у залах митного огляду, на перонах, у пасажирських поїздах міжнародного сполучення на час здійснення митних процедур, на оглядових майданчиках, у контейнерних терміналах та інших місцях, визначених на територіях залізничних станцій;

для повітряного сполучення – у залах митного огляду, на стоянках, у повітряних суднах на час здійснення митних процедур та інших місцях, визначених у міжнародних аеропортах;

для морського і річкового – у залах митного огляду, на суднах на час здійснення митних процедур, у контейнерних терміналах та інших місцях, визначених у портах.

Зони митного контролю за режимом функціонування можуть бути постійними або тимчасовими.

Постійні зони митного контролю функціонують у межах пунктів пропуску через державний кордон та в місцях розташування підрозділів митних органів.

Тимчасові зони митного контролю функціонують поза місцем розташування підрозділів митних органів під час здійснення митних процедур.

Час знаходження під митним контролем. За загальним правилом товари та транспортні засоби знаходяться під митним контролем із моменту його початку і до завершення згідно з обраним митним режимом. Тому граничний строк, коли товари та транспортні засоби знаходяться під митним контролем, залежить від обраного митного режиму. За ст. 43 МК України встановлено термін перебування товарів та інших предметів під митним контролем:

– у разі ввезення на митну територію України товарів і транспортних засобів митний контроль розпочинається з моменту перетинання ними митного кордону України;

– у разі вивезення за межі митної території України митний контроль розпочинається з моменту пред'явлення товарів і транспортних засобів для митного оформлення та їх декларування в установленому цим Кодексом

порядку.

Тривалість перебування товарів і транспортних засобів під митним контролем на території зони митного контролю в пункті пропуску на митному кордоні України встановлюється відповідно до технологічної схеми пропуску через митний кордон осіб, товарів і транспортних засобів.

Митний контроль закінчується:

– у разі ввезення на митну територію України – після здійснення в повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України;

– у разі вивезення за межі митної території України – після здійснення в повному обсязі митного оформлення товарів і транспортних засобів та перетинання ними митного кордону України, за винятком митних режимів, які передбачають перебування під митним контролем протягом усього часу дії митного режиму.

МК України (ст. 44) встановлено строки пред'явлення митному органу товарів і транспортних засобів для здійснення митного контролю та оформлення.

Товари, що переміщуються через митний кордон України, разом з їх упаковкою та маркуванням, транспортні засоби, якими вони переміщуються через митний кордон, а також документи на ці товари і транспортні засоби пред'являються для контролю митним органам у незмінному стані в пунктах пропуску через митний кордон України та в інших місцях митної території України, встановлених митними органами, не пізніше ніж через три години після прибуття зазначених товарів і транспортних засобів у пункт пропуску або таке місце.

Цей термін може бути збільшено. Кабінетом Міністрів України затверджено Порядок збільшення строку пред'явлення та продовження строків декларування митному органу товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України¹.

Строки можуть бути збільшені або продовжені в разі:

1) хвороби власника товарів і транспортних засобів або уповноваженої ним особи, що настала після прибуття в пункт пропуску через митний кордон України та інші місця, встановлені митними органами для здійснення митного контролю, що підтверджується документом, виданим медичним закладом;

2) коли процедура контролю, який здійснюється іншими спеціально уповноваженими органами виконавчої влади (крім митних органів) під час переміщення товарів через митний кордон України, потребує додаткового часу, що підтверджується довідкою відповідного органу;

3) виникнення обставин і подій, що перешкоджають рухові транспортного засобу, зокрема:

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 13. – Ст. 572.

стихійне лихо (пожежа, повінь тощо), введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях у зоні митного контролю, інші надзвичайні та невідворотні за даних умов події (непереборна сила);

злочинні дії, спрямовані проти перевізника, транспортного засобу чи товару, що перевозиться цим транспортним засобом;

дорожньо-транспортна пригода, що спричинила повне чи часткове пошкодження транспортного засобу або повну чи часткову втрату товару;

неможливість подальшого руху транспортного засобу внаслідок зсуву, пошкодження або розпакування товару, що унеможливило пред'явлення або декларування митному органу товарів і транспортних засобів.

Для збільшення строку пред'явлення або продовження строків декларування митному органу товарів і транспортних засобів власник або уповноважена ним особа звертається з письмовою заявою до митного органу. До заяви додаються відповідні документи, що підтверджують виникнення обставин і подій, за яких строки може бути збільшено або продовжено. На підставі цих документів митний орган приймає рішення.

Глава 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПОРЯДКУ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ТА ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ. МИТНІ РЕЖИМИ

4.1. Основні принципи переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів

Основні принципи переміщення через митний кордон товарів та транспортних засобів встановлено у гл. 13 МК України.

Згідно зі ст. 95 МК України *переміщення здійснюється через пункти пропуску на митному кордоні*, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України відповідно до міжнародних договорів України. Переміщення окремих видів товарів через митний кордон України може здійснюватися через спеціально визначені пункти пропуску на митному кордоні. Перелік таких пунктів затверджує Кабінет Міністрів України¹.

За ст. 96 МК України не можуть бути пропущені через митний кордон

¹ Постанови Кабінету Міністрів України “Про затвердження переліку пунктів пропуску через митний кордон України, через які дозволяється переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів” від 25.12.2002 р. № 1950 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – Ст. 2371 та “Про затвердження переліку пунктів пропуску для автомобільного сполучення через державний кордон України для переміщення громадянами транспортних засобів та шасі і кузовів до них” від 25.12.2002 р. № 1987 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 1. – Ст. 12.

України товари:

- 1) заборонені до ввезення в Україну;
- 2) заборонені до вивезення з України;
- 3) заборонені до транзиту через митну територію України;
- 4) щодо яких не було здійснено митне оформлення;
- 5) які переміщуються через митний кордон України з порушенням вимог МК України та інших законів України.

До переміщення через митний кордон України в міжнародних поштових відправленнях забороняються культурні цінності.

Законом України “Про зовнішньоекономічну діяльність”, прийнятим 16 квіт. 1991 р.¹, забороняється експорт з території України предметів, які становлять національне, історичне або культурне надбання українського народу; імпорт або транзит будь-яких товарів, про які заздалегідь відомо, що вони можуть завдати шкоди здоров’ю або становити загрозу життю населення та тваринного світу, або призвести до руйнування навколишнього середовища; імпорт продукції та послуг, що містять пропаганду ідей війни, расизму та расової дискримінації, геноциду і т.п., які суперечать відповідним нормам Конституції України; експорт та імпорт товарів, який здійснюється з порушенням прав промислової та інтелектуальної власності.

На окремі товари можуть запроваджуватися обмеження в разі їх переміщення через митний кордон України (товарні обмеження). Пропуск таких товарів здійснюється на підставі дозволів уповноважених органів державної влади, що виконують відповідні контрольні функції.

Переліки товарів, переміщення яких через митний кордон України здійснюється на підставі дозволів, а також порядок видачі таких дозволів та органи державної влади, уповноважені їх видавати, визначає Кабінет Міністрів України.

Обмеження можуть бути встановлені в торгівлі з окремими групами країн (географічні обмеження); обмеження можуть діяти впродовж визначеного строку (обмеження за часом).

Обмеження переміщення можуть встановлюватися в актах вітчизняного, а також у джерелах міжнародного права: міжнародних договорах, рішеннях міжнародних організацій (про режим міжнародних санкцій тощо). Про існування обмежень Держмитслужба України повідомляє регіональні митні органи.

Щодо актів українського законодавства, які встановлюють обмеження на ввезення чи вивезення товарів, то підставою для їх прийняття є інтереси економічної політики; захист економічної основи суверенітету; захист внутрішнього споживчого ринку; відповідний захід на дискримінаційні акти іноземних держав та їх союзів; виконання міжнародних зобов’язань тощо.

¹ Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

Прикладом введення таких обмежень є постанови Уряду України з цих питань, які приймаються щорічно. З метою формування раціональної структури експорту та імпорту окремих видів товарів і виконання відповідних міжнародних угод ними встановлюються кількісні обмеження шляхом введення квотування товарів, ліцензування залежно як від обраного режиму переміщення (експорт чи імпорт), так і від укладених міжурядових угод, що мають економічний характер (наприклад, експорт визначених видів товарів у окремі держави та їх союзи), або на підставі міжнародних договорів та рішень міжнародних організацій (наприклад, експорт / імпорт озоноруйнівних речовин згідно з Монреальським протоколом)¹.

Законом України “Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів” від 15.03.1995 р.² заборонено ввезення особливо небезпечних наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до списків № 1, 2, обіг яких в Україні заборонено згідно з законодавством, а також передбачено, що обіг наркотичних засобів і психотропних речовин, включених до списку № 3, допускається лише в цілях, передбачених ст. 7 цього Закону.

Законом України “Про брухт” від 05.05.1999 р.³ заборонено експорт брухту та відходів кольорових металів; експорт металобрухту, який утворився у військових частинах, військових установах, військових навчальних закладах Збройних Сил України та інших військових формуваннях, експорт списаних на металобрухт агрегатів машин, кораблів, плавзасобів, військової техніки, рухомого складу залізничного транспорту в нерозібраному вигляді; експорт брухту легованих чорних металів (легованого металобрухту). Вивезення за межі митної території України як давальницької сировини брухту та відходів кольорових металів забороняється.

Законом України “Про ветеринарну медицину” в редакції від 15.11.2001 р.⁴ заборонено ввезення громадянами України, іноземцями та особами без громадянства на територію України продукції тваринного походження для власного споживання.

За Законом України “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей” від 21.09.1999 р.⁵ не підлягають вивезенню з України: культурні цінності, занесені до Державного реєстру національного культурного надбання; культурні цінності, включені до Національного архівного фонду; культурні цінності, включені до Музейного фонду (ст. 14).

¹ Про перелік товарів, експорт та імпорт яких підлягає квотуванню та ліцензуванню у 2004 р.: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.12.2003 р. № 1996 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ст. 2784.

² Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 10. – Ст. 60.

³ Там же. – 1999. – № 25. – Ст. 212.; 2001. – № 1. – Ст. 3.

⁴ Там же. – 2002. – № 8. – Ст. 62.

⁵ Там же. – 1999. – № 48. – Ст. 405.

Заборони, встановлені на міжнародному рівні, мають назву “ембарго” та застосовуються на підставі рішень міжнародних організацій. Ембарго бувають повними або частковими. Наприклад, за резолюціями Ради Безпеки ООН може бути встановлена повна або часткова заборона (обмеження) експорту товарів військового призначення або подвійного використання до відповідних держав. Такі заборони, встановлені на міжнародному рівні, застосовуються Україною на підставі Конституції України та Закону України “Про міжнародні договори України” від 29 черв. 2004 р.¹

Статтю 27 МК України передбачено, що товари, які переміщуються через митний кордон України, крім митного контролю можуть підлягати санітарно-епідеміологічному, ветеринарному, фітосанітарному, радіологічному, екологічному контролю та контролю за переміщенням культурних цінностей.

Митне оформлення цих товарів завершується тільки після здійснення встановлених законодавством України необхідних для цього товару видів контролю.

Пропуск таких товарів через митний кордон України здійснюється на підставі дозволів уповноважених органів державної влади, що виконують відповідні контрольні функції. Органи державної влади, уповноважені видавати такі дозволи, та порядок видачі дозволів визначає Кабінет Міністрів України.

Наприклад, *фітосанітарний контроль* запроваджується з метою запобігання завезенню та поширенню на території України небезпечних шкідників, хвороб рослин і бур’янів. Відповідно до ст. 11 Закону України “Про карантин рослин” від 30 черв. 1993 р.² ввезення в Україну матеріалів, що підлягають фітосанітарному контролю, проводиться за наявності:

- фітосанітарного сертифіката, що видається державними органами з карантину і захисту рослин країни-експортера;
- карантинного дозволу на імпорт, що видається Головною державною інспекцією з карантину рослин України.

Перелік підкарантинних матеріалів та об’єктів визначається Статутом з карантину рослин в Україні, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Фітосанітарний контроль поширюється на всі продукти рослинного походження і здійснюється згідно з Правилами фітосанітарного контролю на державному кордоні України.

Державний *ветеринарно-санітарний контроль* і нагляд за якістю продукції тваринного походження і безпекою її переміщення здійснюється відповідно до Закону України “Про ветеринару медицину”³.

¹ Уряд. кур’єр, “Орієнтир”. – 2004 р., 18 серп. – № 32. – С. 1-5.

² Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 34. – Ст. 352.

³ Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 8. – Ст. 62.

Санітарно-епідеміологічний контроль. Проведення державної санітарно-гігієнічної експертизи стосовно розробки, виробництва і застосування продукції, що може негативно впливати на здоров'я людини, покладено на органи Державної санітарно-епідеміологічної служби Міністерства охорони здоров'я. Основні положення та вимоги щодо захисту населення від застосування недоброякісної продукції визначено Законом України “Про забезпечення санітарного та епідеміологічного благополуччя населення” від 24.02.1994 р.¹ Під дію санітарно-епідеміологічного контролю підпадають продукти харчування, лакофарбові вироби, будівельні матеріали, побутові прилади та вироби, транспортні засоби, обчислювальна техніка. Згідно із Законом України “Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції” від 17.07.1997 р.² підлягає обов'язковому санітарно-епідеміологічному контролю сільськогосподарська продукція, що ввозиться на митну територію України.

Ввозити такі товари з-за кордону і реалізувати чи використовувати їх в Україні можна лише за наявності гігієнічного висновку санітарно-гігієнічної експертизи.

Екологічний контроль запроваджується в пунктах пропуску через державний кордон з метою гарантування екологічної безпеки при ввезенні на територію України небезпечної для здоров'я населення і навколишнього середовища продукції (відходів, вторинної сировини тощо). Перелік пунктів пропуску (митних постів) через державний кордон, в яких здійснюється цей вид контролю, затверджує Кабінет Міністрів України.

Екологічному контролю підлягають: транспортні засоби, у тому числі літаки, судна, військові кораблі; вантажі, що містять промислову сировину, відходи виробництва, хімічні сполуки, токсичні, хімічні, радіоактивні та інші небезпечні для навколишнього природного середовища і здоров'я людей речовини, засоби захисту рослин, стимулятори їх росту, добрива; всі види риб, диких тварин і рослин, зоологічних, ботанічних, мінералогічних колекцій, мисливських трофеїв.

Для переміщення через митний кордон України деяких товарів необхідно пред'явити при їх митному оформленні спеціальні дозволи або додаткові документи. Наприклад, з метою гарантування національної безпеки і виконання Україною міжнародних зобов'язань з нерозповсюдження зброї масового знищення, засобів її доставки та обмеження передач звичайних видів озброєння запроваджено *Державний експортний контроль*. Це комплекс заходів, які застосовують державні органи з метою забезпечення контролю за міжнародними передачами озброєння, військової і спеціальної техніки, окремих видів сировини, матеріалів, устаткування і технологій, що можуть

¹ Там же. – 1994. – № 27. – Ст. 218.

² Там же. – 1997. – № 44. – Ст. 281.

бути використані для їх виготовлення¹.

Відповідно до Закону України “Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними” від 18 листопада 1997 р.² Державний гемологічний центр проводить незалежну експертизу та контроль за якістю сировини і виробів із дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння і виробів з них. Експертний висновок встановленого Міністерством фінансів зразка відносно експертизи вартості та якості дорогоцінного, напівдорогоцінного і декоративного каміння у виробах і сировині є обов’язковим для надання митним службам.

Із метою реалізації єдиної технічної політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації, захисту інтересів споживачів і держави в питаннях безпеки продукції для життя, здоров’я і майна громадян, охорони навколишнього середовища Декретом Кабінету Міністрів “Про стандартизацію і сертифікацію” від 10 трав. 1993 р. за № 46-93³ було введено сертифікування імпортованих товарів (продукції), що переміщуються через митний кордон України з метою подальшої купівлі-продажу або обміну.

Перелік товарів (продукції), що підлягають обов’язковій сертифікації при ввезенні на митну територію України, визначено низкою законодавчих актів.

Ці питання врегульовано Законом України “Про підтвердження відповідності” від 17 трав. 2001 р.⁴ Перелік продукції, що підлягає обов’язковій сертифікації в Україні затверджено наказом Державного комітету стандартизації, метрології та сертифікації від 30 серп. 2002 р.⁵

4.2. Поняття та види митних режимів. Загальні правила їх застосування

Переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон здійснюється відповідно до заявлених митних режимів. Поняття “митний режим” (англ. customs regime) служить для визначення можливості переміщення товарів, порядку митного оформлення і митного контролю, розміру митних платежів, які підлягають сплаті щодо товарів та транспортних засобів, що переміщуються, а також визначає коло дій, які можуть бути здійснені щодо останніх.

Митний режим є однією з основних категорій митного законодавства України і визначає:

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 23. – Ст. 148.

² Там же. – 1998. – № 9. – Ст. 34.

³ Відом. Верхов. Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 289.

⁴ Там же. – 2001. – № 40. – Ст. 169.

⁵ Офіц. вісн. України. – 2002. – № 40. – Ст. 1892.

- конкретний порядок переміщення товарів через митний кордон України в залежності від їх призначення;
- умови знаходження товарів та їх припустиме використання на (за межами) митній території;
- межі прав фізичних та юридичних осіб по розпорядженню товарами, що знаходяться в їх володінні;
- додаткові вимоги до даного товару та правового статусу особи, яка переміщує його через митний кордон (у випадках, передбачених митним законодавством).

Визначення митних режимів здійснюється за такими ознаками:

- походження товарів (український чи іноземний);
- вибрана юридичними чи фізичними особами мета переміщення;
- напрямок переміщення;
- строк знаходження товарів під митним режимом;
- сплата митних платежів, а також надання митних пільг;
- статус товарів після завершення митного оформлення.

Вибір або зміна митного режиму стосовно товарів є прерогативою особи, яка переміщує товари. Митні органи при цьому приймають рішення про можливість розміщення конкретного товару під митний режим, обраний особою, яка здійснює декларування, тобто надають дозвіл на використання даного режиму або відмовляють у такому дозволі, виходячи з умов, визначених МК України.

Розміщення товарів під окремі митні режими може обмежуватися у випадках невиконання або неповного виконання умов розміщення товарів під даний митний режим залежно від статусу товарів, їх призначення, сфери застосування чи використання тощо. Наприклад, під режим ре ек с п ор т у можуть розміщуватися тільки товари, що походять з інших країн, під режим р е і м п ор т у – виключно українські товари, що походять з України в режимі експорту. Знаходження товарів під деякими митними режимами обмежується визначеними термінами. Товари, що ввезені на митну територію України, можуть зберігатися в режимі митного складу протягом трьох років. Товари, що вивозяться за межі митної території України, можуть зберігатися в режимі митного складу протягом трьох місяців.

В Україні згідно із ст. 185 МК України діють такі види митних режимів.

1. І м п ор т – митний режим, відповідно до якого товари ввозяться на митну територію України для вільного обігу без обмеження строку їх перебування на цій території та можуть використовуватися без будь-яких митних обмежень (ст. 188 МК України).

Ввезення товарів для вільного обігу без обмеження строку відрізняє митний режим “імпорт” від інших митних режимів, відповідно до яких товари ввозяться на митну територію на певний строк та в подальшому

повинні бути вивезені з території України або заявлені в інший митний режим. Регулювання розміщення товарів у режимі “імпорт” здійснюється відповідно до норм чинного законодавства, які встановлюють загальний порядок здійснення митного контролю та митного оформлення, сплати податків і зборів.

Основними умовами переміщення товарів у режимі імпорту відповідно до ст. 189 МК України є:

- подання митному органу документів, що засвідчують підстави та умови ввезення товарів на митну територію України;
- сплата податків і зборів, якими обкладаються товари під час ввезення на митну територію України відповідно до законів України;
- дотримання вимог, передбачених законом, щодо заходів нетарифного регулювання та інших обмежень.

Ці умови на практиці створюють складний механізм використання цілої системи заходів регулювання ввезення товарів на митну територію України в зазначеному режимі. Відповідно до чинного законодавства здійснюється оформлення, сплачуються податки і збори, надаються пільги, здійснюється дотримання вимог щодо заходів нетарифного регулювання та інших обмежень.

2. Реімпорт – митний режим, відповідно до якого товари, що походять з України та вивезені за межі митної території України згідно з митним режимом експорту, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк ввозяться на митну територію України для вільного обігу на цій території (ст. 190 МК України).

Основні умови переміщення товарів у режимі реімпорту встановлено у ст. 191 МК України. Товари можуть переміщуватися в зазначеному режимі, якщо вони:

- походять з митної території України;
- ввозяться на митну територію України не пізніше як через один рік після їх вивезення (експорту) за межі митної території України;
- не використовувалися за межами України для одержання прибутку;
- ввозяться в тому ж стані, в якому вони перебували на момент вивезення (експорту), крім змін внаслідок природного зношення або втрат за нормальних умов транспортування та зберігання, а також інших випадків, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

Постановою Кабінету Міністрів України “Про переміщення товарів через митний кордон України в режимі реімпорту” від 12 груд. 2002 р. № 1881¹ встановлено, що режим реімпорту застосовується до:

- товарів, стан яких змінився внаслідок аварії або дії обставин непереборної сили, за умови підтвердження факту аварії або дії обставин

¹ Офіц. вісн. України. – 2002. – № 51. – Ст. 2311.

непереборної сили в установленому Державною митною службою порядку;

- товарів, щодо яких проводилися операції з передпродажної підготовки (захист від корозії, боротьба із шкідниками, сортування, пакування, маркування, тестування) чи які були піддані дрібному ремонту, за умови, що такі дії не змінили їх вартості, визначеної на момент вивезення (експорту), та кодів згідно з УКТЗЕД.

Порядок застосування митного режиму реімпорту до товарів, що переміщуються через митний кордон України, затверджено Наказом Держмитслужби від 7 жовтня 2003 р. № 662¹.

Оформлення товарів у режимі реімпорту можливе лише за умови, що товари, заявлені у режим реімпорту, можуть бути ідентифіковані як такі, що були раніше експортованими товарами.

Здійснення реімпорту товарів протягом одного року з дати їх експорту передбачає повернення власнику цих товарів або уповноваженим особам суми вивізного (експортного) мита, сплаченого при їх експорті. Особа, що переміщує товари в режимі реімпорту, сплачує суми, одержані експортером як виплати або за рахунок інших пільг, наданих під час вивезення (експорту) цих товарів, а також проценти з цих сум, нараховані за обліковою ставкою Національного банку України.

3. Експорт – митний режим, відповідно до якого товари вивозяться за межі митної території України для вільного обігу без зобов'язання про їх повернення на цю територію та без встановлення умов їх використання за межами митної території України (ст. 194 МК України). Експорт є одним із пріоритетних напрямів ЗЕД держави.

Умовами переміщення товарів у режимі експорту відповідно до ст. 195 МК України є:

- подання митному органу документів, що засвідчують підстави та умови вивезення товарів за межі митної території України;
- сплата податків і зборів, встановлених на експорт товарів;
- дотримання експортером вимог, передбачених законом.

Чинним законодавством встановлено вимоги щодо тарифного і нетарифного регулювання експорту та спеціальні вимоги стосовно переміщення певних товарів або операцій з цими товарами. Держава здійснює контроль за валютними надходженнями від зовнішньоекономічних угод.

4. Реекспорт – митний режим, відповідно до якого товари, що походять з інших країн, не пізніше ніж у встановлений законодавством строк з моменту їх ввезення на митну територію України вивозяться з цієї території у режимі експорту (ст. 196 МК України).

Основні умови переміщення товарів у режимі реекспорту встановлені у

¹ Там же. – 2003. – № 44. – Ст. 2324.

ст. 197 МК України. Товари можуть переміщуватися в зазначеному режимі, якщо:

– митному органу надано дозвіл уповноваженого Кабінетом Міністрів України органу чи органу, визначеного міжнародним договором України, укладеним в установленому законом порядку, на реекспорт товарів;

– товари, що реекспортуються, перебувають у тому ж стані, в якому вони перебували на момент ввезення на митну територію України, крім змін внаслідок природного зношення або втрат за нормальних умов транспортування та зберігання;

– товари, що реекспортуються, не використовувалися на території України з метою одержання прибутку;

– товари, що реекспортуються, вивозяться не пізніше ніж через один рік з дня їх ввезення на митну територію України.

Порядок застосування митного режиму реекспорту до товарів, що переміщуються через митний кордон України, затверджено Наказом Держмитслужби від 07.10.2003 р. № 661¹.

З метою виконання міжнародних договорів України Кабінет Міністрів України постановою від 06.08.2003 р. № 1211 “Деякі питання реекспорту товарів”² уповноважив Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції видавати дозволи на реекспорт товарів, переліки яких оприлюднюються Міністерством:

– походженням з України, що здійснюється з території інших країн відповідно до міжнародних договорів України;

– походженням з інших країн, що здійснюється за межі митної території України.

Дія цієї постанови не поширюється на товари, реекспорт яких здійснюється відповідно до Указу Президента України від 13.01.1998 р. № 117 “Про Положення про державний експортний контроль в Україні”.

Заходи нетарифного регулювання не застосовуються до товарів, які переміщуються в режимі реекспорту.

5. Транзит – митний режим, відповідно до якого товари і транспортні засоби переміщуються під митним контролем між двома митними органами або в межах зони діяльності одного митного органу без будь-якого використання таких товарів і транспортних засобів на митній території України (ст. 200 МК України).

Із урахуванням джерел правового регулювання і сфери застосування транзиту виділяють дві його форми: а) міжнародний транзит, використання якого регламентується положеннями міжнародних конвенцій з питань транзиту або передбачається окремими положеннями інших міжнародних

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 44. – Ст. 2323.

² Там же. – 2003. – № 32. – Ст. 1700.

угод (наприклад, Всесвітньою поштовою конвенцією); б) транзит товарів, який здійснюється згідно з національним законодавством.

Регламентация цього митного режиму міститься у гл. 33 МК України, Законі України “Про транзит вантажів” від 20.10.1999 р.¹ і низці нормативних актів. Правове регулювання транзиту транспортних засобів займає окреме місце в митному регулюванні ЗЕД. Це пояснюється тим, що транспортні засоби в системі міжнародного обміну не є, як правило, безпосереднім об’єктом державного регулювання зовнішньоторгової діяльності. Тому положення МК України щодо режиму транзиту стосуються тільки товарів. Дія Закону України “Про транзит вантажів” не поширюється на транзит пошти, багажу, зброї, наркотичних засобів, психотропних речовин, небезпечних і шкідливих відходів, продукції подвійного призначення, експорт та імпорт товарів, переміщення товарів з використанням трубопровідного транспорту та ліній електропередачі.

Регламентация митного режиму транзиту товарів, що встановлена національним законодавством, створює основу застосування режиму з урахуванням потреб конкретних учасників транзиту, специфіки різних способів транспортування, особливих властивостей окремих товарів тощо.

На митний режим “транзит” поширюються загальні правила переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України, заборони та обмеження щодо переміщення (ст. 95-97 МК України).

Рішення про допущення товарів до переміщення і режиму транзиту приймається митним органом на підставі наявних документів і за умови виконання перевізником положень чинного законодавства.

Відповідно до Закону України “Про транзит вантажів” застосування даного режиму забезпечується шляхом: відсутності будь-якої дискримінації стосовно учасників транзиту, транзитного вантажу за ознакою його місця походження, відправлення, ввезення, вивезення чи призначення або у зв’язку з обставинами, що стосуються права власності на цей вантаж або на транспортний засіб транзиту, місця реєстрації чи прапора останнього, а також при оподаткуванні операцій, пов’язаних з транзитом вантажів, за винятками адекватного реагування на дискримінаційні заходи стосовно України чи економічних санкцій міжнародних організацій, підтриманих Україною; вільного вибору учасниками транзиту транзитних послуг, робіт (крім випадків, визначених законами та міжнародними договорами України), їх надавачів (виконавців), засобів транзиту, а також маршрутів транзиту; відсутності не обґрунтованих затримок і обмежень, у тому числі стосовно засобів транзиту, та звільнення від сплати будь-яких інших платежів, крім єдиного збору, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 51. – Ст. 446.

України.

Вантажі, що переміщуються транзитом через територію України, підлягають обов'язковому декларуванню.

Здійснюється транзит відповідними автомобільними, залізничними, водними та повітряними шляхами у прямому або змішаному сполученні. У прямому сполученні транзит передбачає транспортування товарів одним видом транспорту без перевантаження на інший. Транзит товарів у прямому сполученні здійснюється за єдиним транспортним документом на всьому шляху проходження. У змішаному сполученні транзит може бути пов'язаний з перевантаженням товарів з одного виду транспорту на інший, сортуванням, пакуванням, обмірюванням, накопиченням, формуванням або подрібненням партій вантажу, тимчасовим зберіганням тощо.

Товари, що переміщуються транзитом, повинні: а) перебувати в незмінному стані, крім змін внаслідок природного зношення або втрат за нормальних умов транспортування та зберігання; б) не використовуватися на території України ні з якою іншою метою, крім транзиту; в) у випадках, визначених законодавством України, переміщуватися за наявності дозволу на транзит через територію України, який надається відповідними уповноваженими органами; г) у випадках, визначених Кабінетом Міністрів України, переміщуватися встановленими маршрутами та шляхами; д) бути доставленими до митного органу призначення у строк, що визначається відповідно до чинних в Україні нормативів на перевезення вантажів, виходячи з виду транспорту, маршруту, відстані до кінцевого пункту та інших умов перевезення.

6. Тимчасове ввезення (вивезення) – митний режим, відповідно до якого товари можуть ввозитися на митну територію України чи вивозитися за межі митної території України з обов'язковим наступним поверненням цих товарів без будь-яких змін, крім природного зношення чи втрат за нормальних умов транспортування (ст. 204 МК України).

Режим тимчасового ввезення (вивезення) встановлює вимоги, дотримання яких допускає тимчасове користування іноземними товарами на території України, а українськими – за її межами.

Статус товарів, розміщених у цей режим, а відповідно і зміст режиму, визначається тимчасовим характером перебування і використання такого товару на митній території України або поза нею. Стаття 206 МК України встановлює перелік товарів щодо яких може надаватися дозвіл на тимчасове ввезення (вивезення) з умовним повним звільненням від оподаткування. Такий дозвіл надається щодо:

- товарів, призначених для демонстрації або використання на виставках, ярмарках, конференціях або інших подібних заходах;
- професійного обладнання, необхідного особам, які прибувають в Україну (виїжджають з України), для підготовки репортажів, здійснення

записів або передач для засобів масової інформації або зйомки фільмів;

– контейнерів, піддонів, упаковки, а також будь-яких інших товарів, що ввозяться (вивозяться) у зв'язку з якою-небудь комерційною операцією, але ввезення яких саме по собі не є комерційною операцією;

– зразків товарів і предметів та рекламних фільмів за умови, що вони залишаються власністю особи, яка перебуває або проживає за межами території тимчасового ввезення, і їх використання на території України не має комерційного характеру;

– товарів, що ввозяться з освітніми, науковими чи культурними цілями, тобто наукового та навчального обладнання, обладнання для поліпшення дозвілля моряків, а також будь-яких інших товарів, що ввозяться в рамках навчальної, наукової або культурної діяльності;

– особистих речей пасажирів та товарів, що ввозяться для спортивних цілей;

– матеріалів для реклами та туризму;

– транспортних засобів, що використовуються виключно для перевезення пасажирів і товарів через митний кордон України;

– морських і повітряних суден, які ввозяться з метою ремонту;

– устаткування та матеріалів, призначених нерезидентами для будівництва та ремонту морських і повітряних суден.

Умовою застосування зазначеного режиму є подання митному органу документів на такі товари з обґрунтуванням підстав їх тимчасового ввезення на митну територію України або вивезення за межі митної території України; надання митному органу, що здійснює митне оформлення товарів, зобов'язання про їх зворотне вивезення (ввезення) у строки, обумовлені метою тимчасового ввезення (вивезення), але не перевищують строків, встановлених МК України; подання митному органу, що здійснює митне оформлення товарів, дозволу відповідного компетентного органу на тимчасове ввезення (вивезення) товарів, якщо отримання такого дозволу передбачено законом. Рішення про допущення застосування режиму тимчасового ввезення (вивезення) приймає митний орган. Не допускається переміщення товарів у даному режимі, якщо немає можливості встановити надійність їх ідентифікації або відсутня гарантія щодо повернення.

Статтею 208 МК України встановлено загальний строк тимчасового ввезення (вивезення) товарів – один рік з дня ввезення на митну територію України (вивезення з митної території України). Цей термін не поширюється на товари, що не підлягають відчуженню на території України та призначені для службового користування представництв іноземних фірм. Такі товари декларуються митним органом на строк до трьох років з моменту акредитації цих представників під зобов'язання про зворотне вивезення (ст. 298 МК України). Строк тимчасового ввезення (вивезення) товарів може бути продовжений відповідним митним органом. Так, митниця може

продовжувати зазначений строк тільки в межах одного року, регіональна митниця та Держмитслужба – понад одного року. До закінчення встановленого митним органом строку особа, яка надала зобов'язання про зворотне вивезення (ввезення) товарів, що перебувають у режимі тимчасового ввезення (вивезення), має:

- вивезти (ввезти) ці товари згідно із зобов'язанням, наданим митному органу;
- або заявити про зміну митного режиму, що допускається щодо таких товарів з додержанням вимог чинного законодавства.

7. Митний склад – митний режим, відповідно до якого ввезені з-за меж митної території України товари зберігаються під митним контролем без справляння податків і зборів і без застосування до них заходів нетарифного регулювання та інших обмежень у період зберігання, а товари, що вивозяться за межі митної території України, зберігаються під митним контролем після митного оформлення митними органами до фактичного їх вивезення за межі митної території України (ст. 212. МК України).

Значення митного складу для підприємництва у сфері ЗЕД визначається, передусім, тим, що за товар, розміщений під цим режимом, надається можливість сплачувати митні платежі або піддаватися нетарифним методам регулювання (квотування, ліцензування, спеціальні дозволи) тільки за фактом угоди. Це дає можливість учаснику ЗЕД прийняти вигідне рішення, погодивши свій вибір із кон'юнктурою відповідного товарного ринку, здійснити угоди в найбільш сприятливий час (залежно від цінового фактора, що складається), зекономити на накладних витратах. Звозячи великі партії товарів, одержати інші вигоди і запобігти невідповідним ситуаціям. Крім того, самі товари, що перебувають у режимі митного складу, можуть бути (з дозволу митного органу) підготовлені до продажу, транспортування, можуть сортуватися, пакуватися тощо¹.

У режим митного складу можуть поміщатися будь-які товари, за винятком товарів, що заборонені до ввезення в Україну, вивезення з України та транзиту через територію України; товари, термін зберігання або використання яких закінчився; транзитні підакцизні товари; товари, що надходять в Україну як гуманітарна допомога; живі тварини; електроенергія та газ; товари, що надходять на адресу приватних осіб; спирт та алкогольні напої за кодами згідно з УКТЗЕД 2203 00, 2204–2208; тютюнові вироби за кодами згідно з УКТЗЕД 2402 10 00 00, 2402 20 10 00, 2402 20 90, 2403 10 00, 2403 10 90 00, 2403 99 10 00; давальницька сировина, закуплена на митній території України².

¹ Постанова Кабінету Міністрів України “Деякі питання застосування режиму митного складу” від 12.12.2002р. – № 1867 // Офіц. вісн. України. – 2002. – № 51. – Ст. 2302.

² Там же.

Товари, ввезені на митну територію України, можуть зберігатися в режимі митного складу не більше трьох років з дати поміщення цих товарів у зазначений режим.

Строк зберігання в режимі митного складу підакцизних товарів, ввезених із-за меж митної території України, не може перевищувати трьох місяців з дати поміщення їх у цей режим.

Товари, ввезені із-за меж митної території України, що зберігаються в режимі митного складу, до закінчення строків зберігання повинні бути задекларовані власником або уповноваженою ним особою до іншого митного режиму.

Товари, що вивозяться за межі митної території України, можуть зберігатися в режимі митного складу протягом трьох місяців з дати поміщення їх у цей режим. До закінчення зазначеного строку такі товари мають бути вивезені за межі митної території України.

8. Спеціальна митна зона – це митний режим, відповідно до якого до товарів, які ввозяться на території відповідних типів спеціальних (вільних) економічних зон із-за меж митної території України, а також до товарів, які вивозяться з територій зазначених зон за межі митної території України, не застосовуються заходи тарифного і нетарифного регулювання, якщо інше не передбачено законом (ст. 217 МК України).

Правові та економічні основи створення спеціальних митних зон в Україні були закладені Законом України “Про загальні засади створення та функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” від 13.10.1992 р.¹ Згідно з його умовами на території України можуть створюватись спеціальні (вільні) економічні зони різних функціональних типів: вільні митні зони та порти, експортні, транзитні зони, митні склади, туристсько-рекреаційні, страхові, банківські тощо. Окремі зони можуть поєднувати в собі функції, властиві різним типам спеціальних (вільних) економічних зон, створення яких передбачено чинним законодавством.

Статус і територія спеціальної митної зони, а також строк, на який вона створюється, визначаються Верховною Радою України шляхом прийняття окремого закону для кожної спеціальної митної зони.

У спеціальних митних зонах створюються сприятливі митні умови та режими митного оподаткування: пільгові режими та рівень оподаткування, специфічні валютно-фінансові умови, банківсько-кредитна система, система кредитування і страхування, умови застосування окремих видів платежів та система державного інвестування.

Товари можуть перебувати у спеціальних митних зонах протягом усього часу функціонування таких зон.

Під митний режим спеціальної митної зони можуть бути розміщені

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 50. – Ст. 676.

товари, що не заборонені до ввезення на українську територію і вивезення з неї.

Території спеціальних митних зон, розташованих в Україні, вважаються такими, що знаходяться поза межами митної території України, крім випадків, визначених законами України. Межі території спеціальних митних зон становлять митний кордон України. Відповідно товари, ввезені на територію спеціальних митних зон, для цілей оподаткування розглядаються як такі, що знаходяться за межами митної території України.

Митні органи мають право здійснювати постійний контроль та нагляд за кордонами спеціальних митних зон, а також за доступом у них; вимагати від осіб, які переміщують товари через кордон спеціальної митної зони, ведення обліку руху таких товарів з метою їх контролю; проводити перевірку товарів, що переміщуються через кордон спеціальної митної зони; здійснювати перевірки товарів, що знаходяться у спеціальних митних зонах; здійснювати інші передбачені законом заходи, спрямовані на забезпечення надійності митного контролю.

Для належної організації митного контролю митні органи можуть вимагати від органів управління цієї зони вжиття таких заходів: спорудження огорожі по периметру зони, встановлення обмежень щодо порядку доступу в зону в певні години роботи та інших, що не перешкоджають нормальному функціонуванню зони відповідно до закону про таку зону.

Забороняється будь-яке будівництво в межах спеціальних митних зон без попереднього погодження з митним органом, у зоні діяльності якого знаходиться спеціальна митна зона.

У спеціальних митних зонах допускається здійснення виробничих та інших комерційних операцій з товарами за умови додержання МК України. Перелік видів товарів та операцій, що з ними здійснюються, визначається в законі про конкретну спеціальну митну зону.

З метою забезпечення виконання законів та з урахуванням характеру товарів можуть запроваджуватися окремі заборони та обмеження щодо здійснення операцій з товарами у спеціальних митних зонах. Такі заборони та обмеження стосовно спеціальних митних зон встановлюються законами.

9. Магазин безмитної торгівлі – митний режим, відповідно до якого товари, а також супутні товарам роботи, не призначені для споживання на митній території України, знаходяться та реалізуються під митним контролем у пунктах пропуску на митному кордоні України, відкритих для міжнародного сполучення, інших зонах митного контролю, визначених митними органами України, без справляння мита, податків, установлених на експорт та імпорт таких товарів, та без застосування заходів нетарифного регулювання (ст. 225 МК України).

Кабінетом Міністрів України постановою від 17.07.2003 р. за № 1089 затверджено Порядок відкриття і ліквідації магазинів безмитної торгівлі та

продажу товарів магазинами безмитної торгівлі¹.

Власником магазину безмитної торгівлі може бути лише підприємство-резидент, яке зобов'язане: своєчасно декларувати митному органу товари, що надходять до магазину чи вибувають з магазину, та подавати всі документи, необхідні для здійснення митного контролю та митного оформлення; виключити можливість надходження до магазину та вилучення з магазину товарів поза митним контролем; вести облік товарів, що надходять до магазину безмитної торгівлі та реалізуються ним, і подавати митним органам, у зоні діяльності яких знаходиться магазин безмитної торгівлі, звіт про рух товарів.

Форми звіту про рух товарів у магазині безмитної торгівлі затверджено наказом Держмитслужби від 31.07.2003 р. № 512².

Магазини безмитної торгівлі мають право здійснювати торгівлю всіма видами продовольчих товарів вітчизняного (на умовах експорту) та іноземного походження, крім товарів, які заборонено до ввезення, вивезення, транзиту, та товарів по кодах відповідно до УКТЗЕД 27.01 – 27.16.

Товари, а також супутні товарам роботи в режимі магазину безмитної торгівлі реалізуються лише у спеціальних торговельних закладах (магазинах безмитної торгівлі).

Розташування магазинів та умови реалізації у них товарів повинні виключати можливість безпосереднього ввезення цих товарів для споживання на митній території України.

Строк перебування товарів у режимі магазину безмитної торгівлі не може перевищувати трьох років із дня їх поміщення в цей режим. Після закінчення або впродовж зазначеного строку товари можуть бути заявлені митному органу для: вільного обігу на митній території України; вільного обігу за межами митної території України; поміщення в режим митного складу; знищення під митним контролем.

Власники магазинів безмитної торгівлі можуть мати митні склади для зберігання та наступного постачання в магазини всіх видів товарів, у тому числі підакцизних.

10. Переробка на митній території України – митний режим, відповідно до якого ввезені на митну територію України товари, що походять з інших країн, піддаються у встановленому законодавством порядку переробці без застосування до них заходів нетарифного регулювання, за умови вивезення за межі митної території України продуктів переробки відповідно до митного режиму експорту (ст. 229 МК України).

Завдяки застосуванню зазначеного режиму товари, які є предметом міжнародного обміну та потребують певної переробки, обробки, ремонту тощо, дозволяється ввозити та переробляти на митній території України без

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 30. – Ст. 1533.

² Там же. – 2003. – № 33. – Ст. 1800.

застосування до них заходів нетарифного регулювання. Ввезення та переробка здійснюється з дозволу митного органу. Враховуючи характер операції, встановлюються чіткі критерії можливості застосування режиму. Операції щодо переробки товарів можуть включати:

- власне переробку товарів;
- обробку товарів – монтаж, збирання, монтування та налагодження, внаслідок чого одержуються інші товари;
- ремонт товарів, у тому числі відновлення та регулювання;
- використання окремих товарів, що не є продуктами переробки, але які сприяють чи полегшують процес виготовлення продуктів переробки, якщо самі вони при цьому повністю витрачаються.

Порядок застосування митного режиму переробки на митній території України встановлено наказом Держмитслужби України від 13.09.2003 р. № 609¹.

Строк переробки товарів на митній території України встановлюється митним органом під час надання дозволу підприємству-резиденту виходячи з тривалості процесу переробки товарів та розпорядження продукцією їх переробки. Як правило, він не може бути більшим ніж 90 днів.

Митні органи проводять перевірку товарів, ввезених для переробки на митній території України, здійснюють контроль за обов'язковим обсягом виходу продуктів переробки.

11. Переробка за межами митної території України – митний режим, відповідно до якого товари, що перебувають у вільному обігу на митній території України, вивозяться без застосування заходів тарифного та нетарифного регулювання з метою їх переробки за межами митної території України та наступного повернення в Україну (ст. 237 МК України).

Зазначений митний режим є свого роду зворотним відображенням митного режиму переробки на митній території України. Це стосується як проведення операцій щодо переробки, так і товарів, які дозволяється розміщувати в зазначений режим. Вивезення товарів для переробки за межами митної території України здійснюється з дозволу митних органів. Митні органи здійснюють контроль за обов'язковим обсягом виходу продуктів переробки. Строк переробки товарів за межами митної території України встановлюється митним органом під час видачі дозволу підприємству-резиденту, виходячи з тривалості процесу переробки товарів, але, як правило, не може бути більшим ніж 90 днів.

Виходячи з технологічних особливостей переробки, Кабінет Міністрів України за поданням відповідного міністерства або іншого центрального

¹ Наказ Держмитслужби України “Про затвердження Порядку застосування митного режиму переробки на митній території України та переробки за межами митної території України” від 13 верес. 2003 р. № 609 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 41. – Ст. 2187.

органу виконавчої влади може встановлювати інші строки переробки товарів.

Порядок застосування митного режиму переробки за межами митної території України встановлено наказом Держмитслужби України від 13 верес. 2003 р. № 609¹.

12. Знищення або руйнування – митний режим, відповідно до якого товари, ввезені на митну територію України, знищуються під митним контролем чи приводяться у стан, який виключає їх використання, без справляння податків, установлених на імпорт, а також без застосування заходів нетарифного регулювання до товарів, що знищуються або руйнуються.

Знищення або руйнування товарів допускається з письмового дозволу митного органу, який надається за умови наявності дозволів інших органів державної влади, що здійснюють відповідно до їхньої компетенції контроль під час переміщення товарів через митний кордон України. Такий дозвіл митним органом не видається, якщо знищення товарів може завдати істотної шкоди навколишньому природному середовищу, а також в інших випадках, що визначаються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи спільно з іншими органами державної влади, що здійснюють контроль під час переміщення товарів через митний кордон України (ст. 243 МК України).

Порядок застосування митного режиму знищення або руйнування товарів, що перебувають під митним контролем, затверджено наказом Держмитслужби від 24 груд. 2003 р. № 905².

Для здійснення митного оформлення в зазначеному режимі зацікавлена особа подає в митний орган заяву, вантажно-митну декларацію, товаросупроводні документи. У заяві зазначаються: назва товару, дані про характер товару; кількість; причина руйнування; спосіб і місце знищення або руйнування. Заявник бере також на себе зобов'язання надати митному органу у встановлений термін акт про знищення або руйнування та інформацію про відходи та залишки, які можуть утворитися в результаті застосування режиму.

Усі витрати, пов'язані із знищенням та руйнуванням (зберігання, транспортування, навантаження, розвантаження), здійснюються за рахунок їх власника чи іншої зацікавленої особи. Усі відходи (залишки) підлягають обов'язковому митному оформленню і мають бути поміщені у відповідний митний режим як іноземні товари, ввезені на митну територію України під митним контролем.

¹ Наказ Держмитслужби України “Про затвердження Порядку застосування митного режиму переробки на митній території України та переробки за межами митної території України” від 13 верес. 2003 р. № 609 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 41. – Ст. 2187.

² Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ч. 2. – Ст. 2871.

13. Відмова на користь держави – митний режим, відповідно до якого власник відмовляється від товарів, що перебувають під митним контролем, без будь-яких умов на свою користь. У режимі відмови на користь держави на товари не нараховуються і не справляються податки і збори, а також не застосовуються заходи нетарифного регулювання (ст. 246 МК України).

Відмова від товарів на користь держави допускається з дозволу митного органу.

Митне оформлення товарів відповідно до зазначеного режиму здійснюється із застосуванням вантажної митної декларації у встановленому порядку.

Порядок застосування митного режиму відмови на користь держави до товарів, що перебувають під митним контролем, затверджено наказом Держмитслужби України від 24 груд. 2003 р. № 906¹.

Перелік товарів, що не можуть бути поміщені в митний режим відмови на користь держави, визначено Постановою Кабінету Міністрів України від 17 груд. 2003 р. № 1955².

Глава 5. МИТНЕ ОФОРМЛЕННЯ

5.1. Мета, місце і час митного оформлення товарів та транспортних засобів

Товари та транспортні засоби, що переміщуються через митний кордон України, підлягають митному оформленню. Порядок та умови його проведення регламентуються положеннями розд. III “Митне оформлення” МК України. Митне оформлення проводиться посадовими особами митного органу одночасно з митним контролем і забезпечує дотримання чинного законодавства й встановленого порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Місце здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються резидентами та нерезидентами (крім громадян), визначається згідно з Порядком, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 2003 р. № 584³.

За загальним правилом митне оформлення здійснюється у спеціально визначених для цього місцях у зоні діяльності митного органу, в якому

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ч.2. – Ст. 2872

² Там же. – 2003. – № 51. – Ч. 1. – Ст. 2696.

³ Про затвердження Порядку визначення місця здійснення митного оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються резидентами та нерезидентами через митний кордон України: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 квіт. 2003р. № 584 // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 17. – Ст. 775.

знаходиться відправник або одержувач товарів (за місцем акредитації суб'єкта ЗЕД). Облік суб'єктів у митних органах (акредитація) є обов'язковою умовою для декларування товарів, транспортних засобів та інших предметів у митних органах. Акредитація проводиться в митному органі за місцем державної реєстрації суб'єкта ЗЕД. Процедура акредитації передбачає подання таким суб'єктом у митний орган зазначених документів. Умови і порядок акредитації визначаються ДМС України¹. Акредитація завершується, коли інспектор ставить на обліковій картці суб'єкта ЗЕД відбиток особистої номерної печатки інспектора, уповноваженого на її проведення. У випадку зміни даних, викладених в обліковій картці, суб'єкт ЗЕД повинен звернутися до митного органу з відповідними документами для внесення до картки змін. Відповідальність за достовірність заявлених в обліковій картці відомостей несе керівник підприємства, на яке оформлена картка. Відсутність облікової картки суб'єкта ЗЕД є підставою для відмови в митному оформленні вантажів.

У разі вивезення (ввезення) резидентами товарів з України (крім переміщення в режимі транзиту) митне оформлення здійснюється митними органами, у зоні діяльності яких розташовані ці резиденти.

За письмовим зверненням резидента і письмовим погодженням між митним органом, у зоні діяльності якого він розташований, та митним органом, у зоні діяльності якого перебувають товари, що підлягають вивезенню, або митним органом у пунктах пропуску через митний кордон України за місцем вивезення цих товарів, митне оформлення товарів може здійснюватися, відповідно, митним органом, у зоні діяльності якого перебувають ці товари, або митним органом у пунктах пропуску через митний кордон України за місцем вивезення цих товарів.

У цьому випадку резидент подає митному органу, у зоні діяльності якого він розташований, лист про погодження питання стосовно здійснення митного оформлення товарів, що підлягають вивезенню, з митним органом, у зоні діяльності якого перебувають товари, або митним органом у пунктах пропуску через митний кордон України за місцем вивезення цих товарів.

З дотриманням цих вимог митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну, може здійснюватися митним органом, у зоні діяльності якого розташований одержувач товарів, або митним органом у пунктах пропуску через митний кордон України за місцем ввезення цих товарів.

Митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну нерезидентами, здійснюється митним органом, у зоні діяльності якого перебувають товари, що підлягають вивезенню. При ввезенні нерезидентами товарів в Україну, митне оформлення здійснюється митним органом, у зоні якого розташований

¹ Про затвердження порядку ведення обліку суб'єктів ЗЕД в митних органах: Наказ ДМК України від 31.02.1996 р. № 237 // Зб. поточ. законодавства. – 1996. – № 27. – С. 13.

одержувач товарів.

Митне оформлення транспортних засобів, що використовуються резидентами та нерезидентами для переміщення товарів через митний кордон України, здійснюється разом з цими товарами, за винятком морських, річкових і повітряних суден, митне оформлення яких здійснюється в порту чи аеропорту прибуття на митну територію України або в порту чи аеропорту відправлення з митної території України.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів, що переміщуються через територію України в режимі транзиту, здійснюється митним органом у пунктах пропуску через митний кордон України за місцем ввезення цих товарів і транспортних засобів на митну територію України.

На підставі письмового звернення резидента чи нерезидента та рішення відповідного митного органу митне оформлення товарів і транспортних засобів може здійснюватися поза місцем розташування митного органу або поза робочим часом, установленим для митних органів.

Розмір плати за митне оформлення товарів і транспортних засобів поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для митних органів, справляється відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 18 січ. 2003 р. № 93¹.

Під час прийняття товарів і транспортних засобів для митного оформлення перевіряється відповідність поданих документів і відомостей вимогам, передбаченим у нормативно-правових актах, що регулюють порядок митного оформлення товарів і транспортних засобів та порядок заповнення митної декларації та товаросупровідних документів.

Митне оформлення розпочинається після пред'явлення митному органу в установленому порядку товарів та транспортних засобів і подання митної декларації та інших необхідних для цього документів і відомостей.

Під час митного оформлення посадові особи митного органу проводять митний огляд, перевіряють правильність кодування товарів згідно з УКТЗЕД і визначення їх митної вартості, достовірність та повноту справляння передбачених законом податків і зборів, застосовують відповідні заходи нетарифного регулювання та здійснюють відповідно до законодавства інші процедури, пов'язані з митним оформленням товарів і транспортних засобів.

Здійснюється митне оформлення, як правило, протягом однієї доби з часу прийняття митної декларації і всіх необхідних для цього документів, відомостей та пред'явлення товарів і транспортних засобів для митного оформлення.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів вважається завершеним після виконання митним органом усіх митних процедур відповідно до заявленого декларантом митного режиму.

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 4. – Ст. 139.

У разі відмови в митному оформленні товарів і транспортних засобів та пропуску їх через митний кордон України митний орган зобов'язаний надати заінтересованим особам письмове повідомлення із зазначенням причин відмови та вичерпним роз'ясненням вимог, виконання яких забезпечує можливість митного оформлення та пропуску цих товарів і транспортних засобів через митний кордон України.

Митне оформлення товарів і транспортних засобів, які вивозяться за межі митної території України громадянами, може здійснюватися в будь-якому митному органі на всій митній території України.

Митне оформлення товарів (крім тих, що переміщуються в несупроводжуваному багажі, а також автомобілів), які ввозяться на митну територію України громадянами, здійснюється в пунктах пропуску через митний кордон України.

При ввезенні громадянами товарів у несупроводжуваному багажі митне оформлення здійснюється митними органами за місцем проживання або тимчасового перебування громадянина. Місце здійснення митного оформлення автомобілів, які ввозяться громадянами, встановлює Держмитслужба України.

Ціла низка випадків, коли митне оформлення проводиться за спрощеним порядком, визначена МК України. Спрощений порядок застосовується в разі переміщення через митний кордон України товарів, необхідних для подолання наслідків стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, а також живих тварин, органів та інших анатомічних матеріалів людини для потреб трансплантації, товарів, що мають обмежений строк чи особливий режим зберігання, радіоактивних матеріалів, фото-, аудіо- і відеоматеріалів для засобів масової інформації, товарів міжнародної технічної та гуманітарної допомоги, товарів, що слідують за процедурою МДП. Митне оформлення цих товарів здійснюється першочергово, згідно з Положенням про спрощений порядок, затверджений наказом Держмитслужби України від 24.12.2003 р. № 908¹.

Спрощений порядок передбачає спрощення процедури митного оформлення, скорочення часу його проведення. Основні вимоги митного оформлення, встановлені МК України, повинні дотримуватися.

5.2. Попередні операції, їх призначення та застосування у процесі митного оформлення

Перед основним митним оформленням і розміщенням товарів та транспортних засобів під певний митний режим здійснюються **п о п е р е д н і о п е р а ц і ї**, тобто дії, які виконуються до початку митного оформлення

¹ Офіц. вісн. України. – 2003. – № 52. – Ч.2. – Ст. 2873.

товарів та транспортних засобів для полегшення та прискорення основного етапу проведення митного оформлення. Попередні операції забезпечують дотримання чинного законодавства, що регулює переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон, сприяють недопущенню ввезення в Україну чи вивезення з неї заборонених товарів та транспортних засобів. На цьому етапі здійснюється ідентифікація товарів у митних цілях. За чинним законодавством і практикою його застосування всі дії, що виконуються до початку оформлення, вважаються попередніми операціями.

Ці операції різнобічні, важливі й необхідні для митного оформлення. Основними з них є: повідомлення митних органів України про перетин митного кордону України чи про намір вивезти товари та транспортні засоби за межі митної території України; подання документів митним органам у пунктах пропуску на митному кордоні України; доставка транспортних засобів, товарів і документів на них у визначене митним органом місце і забезпечення їх знаходження на цьому місці до прибуття посадових осіб митниці.

Митні процедури, що здійснюються під час митного контролю та митного оформлення, мають уніфікований характер і не залежать від країни реєстрації або країни-власника транспортного засобу, країни, з якої прибув цей транспортний засіб, або країни, куди він прямує, крім випадків, передбачених міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку, та відповідними міжнародними актами, у частині застосування санкцій та обмежень у торгівлі з окремими країнами.

Якщо митне оформлення товарів і транспортних засобів у повному обсязі відповідно до їх митного режиму здійснюється не в місці перетинання митного кордону, митному органу в пункті пропуску на митному кордоні України подаються транспортні, комерційні та інші супровідні документи, що містять відомості про товари і транспортні засоби, достатні для прийняття рішення про можливість їх пропуску через митний кордон України.

Конкретні форми повідомлення митних органів про намір ввезти товари на митну територію України або вивезти за межі митної території України встановлюються Держмитслужбою України. Вони залежать від: мети переміщення; виду транзиту, яким переміщуються товари; виду самих товарів.

Після подання повідомлення декларант зобов'язаний доставити товари та документи на них без будь-якої зміни їх стану у визначене митним органом місце і забезпечити перебування їх у цьому місці до прибуття посадових осіб митного органу.

Доставка повинна здійснюватися в строк, визначений митним органом у межах звичайних строків доставки, виходячи з можливостей транспортного засобу, встановленого маршруту та інших умов перевезення.

Товари та транспортні засоби, якими вони перевозяться, після прибуття

в місце доставки розміщуються в зонах митного контролю.

У місці доставки товари і транспортні засоби пред'являються, а документи на них передаються митному органу. Заява про пред'явлення товарів і транспортних засобів для митного контролю та передання документів на них мають бути зроблені в мінімально можливий строк після їх прибуття, а в разі прибуття поза робочим часом, встановленим для митного органу, – у мінімально можливий строк після початку роботи цього органу.

5.3. Декларування

Під декларуванням у митному законодавстві розуміється заява митниці за встановленою формою (письмово, усно, шляхом вчинення дій) точних відомостей про товари та транспортні засоби, мету їх переміщення через митний кордон, а також відомостей, необхідних для проведення митного оформлення та митного контролю. Декларування товарів та транспортних засобів здійснюється при їх переміщенні через митний кордон України чи у разі зміни митного режиму шляхом подання митному органу митної декларації. Товари декларуються в тому митному органі, в якому проводиться митне оформлення товарів. Одночасно з товарами декларуються і транспортні засоби, що їх перевозять.

Морські, річкові та повітряні судна декларуються митному органу в порту чи аеропорту прибуття на митну територію України або в порту чи аеропорту відправлення з митної території України.

Порожні транспортні засоби та транспортні засоби, які перевозять пасажирів, декларуються в місці перетину митного кордону України або в митному органі за місцем розташування власника транспортного засобу.

Умови та порядок застосування форм декларування, перелік відомостей, необхідних для здійснення митного контролю та митного оформлення, визначаються Кабінетом Міністрів України, а порядок заповнення митних декларацій та інших документів, що застосовуються під час митного оформлення товарів і транспортних засобів, встановлюється Держмитслужбою України.

Основним документом, що використовується для декларування товарів і транспортних засобів у торговому обігу, є **вантажна митна декларація (ВМД)**.

Отже, ВМД – офіційний документ встановленої форми, який використовується для виконання формальностей при переміщенні через митний кордон України. Цей документ зумовлений уніфікованим підходом до процесів митного оформлення. Він був уведений у практику митного оформлення з 1 квітня 1989 р. Форма ВМД, що діє в Україні, збігається з формою так званого Єдиного адміністративного документа, що використовується з тією ж метою і в переважній більшості інших країн.

Для митних цілей ВМД має важливе значення. У цьому документі учасник ЗЕД заявляє основні відомості про товари: їх назву, класифікацію за товарно-номенклатурною ТН ЗЕД, митний режим, під який розміщуються товари, вагу, вартість, відомості про упаковку, інші дані, необхідні для митного оформлення товарів. Слід підкреслити, що ВМД є багатоцільовим документом. Відомості, що містяться в декларації, є вихідними даними для формування митної статистики, статистики зовнішньої торгівлі; ВМД є документом, в якому нараховуються і на підставі якого стягуються митні платежі. Тим самим для механізму митно-тарифного регулювання декларування має першорядне значення. Усі основні дані, необхідні для розрахунку розміру митних платежів і виконання митних формальностей, надаються самою особою, яка переміщує товар (власником товару, його покупцем, володільцем тощо) або митним брокером. Застосування ВМД у практиці митного оформлення зменшує і скорочує обсяг інформації. Значна частина текстової інформації, що міститься в декларації, доповнюється або дублюється цифровими кодами з різних класифікаторів, що дозволяє проводити наступну автоматизовану обробку баз даних ВМД. Як доказ у справах про контрабанду та про порушення митних правил також може використовуватися ВМД. Тому інформація, що в ній міститься, важлива не тільки для митних органів, але й для відповідних державних органів та установ: податкової адміністрації, органів МВС, СБУ та ін.

Форма ВМД, порядок її подання, оформлення, використання встановлені Положенням про вантажну митну декларацію, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України 9 черв. 1997 р. № 574¹.

Як документ ВМД має вигляд форми МД-2 на п'яти зброшурованих основних аркушах та відповідній кількості додаткових аркушів форми МД-3. У встановлених ДМС випадках можливо замість аркушів форми МД-3 використовувати формуляри-специфікації форми МД-8.

Слід зазначити, що ВМД складається на партію товарів за умови, що до всіх товарів зазначеної партії застосовується єдиний митний режим. Якщо партія складається з товарів із різними кодами за ТН ЗЕД, а також у випадках, коли товари з однаковим кодом ТН ЗЕД мають різні дані (країна походження, валюта оцінки тощо), відомості зазначаються на додаткових аркушах ВМД (форма МД-3).

Форма МД-2 – основний і перший аркуш ВМД, що містить загальні відомості про характеристики поставки та характеристики одного товару, визначеного в наведеному аркуші. Форма МД-3 як додатковий аркуш використовується одночасно з формою МД-2. Один додатковий аркуш дозволяє задекларувати до трьох товарів. Загальна кількість додаткових аркушів форми МД-3 не повинна перевищувати 33, а одна ВМД із

¹ Офіц. вісн. України. – 1997. – № 24. – С. 89.

використанням додаткових аркушів складається не більше як на 99 найменувань товарів. Додаткові аркуші можуть використовуватися лише у випадку, коли митний режим внесених до них товарів збігається з митним режимом товару, визначеного у формі МД-2.

Форма МД-8 – формуляр-специфікація, що використовується одночасно з формою МД-2 замість додаткових аркушів форми МД-3 виключно у встановлених ДМС випадках. Один аркуш форми МД-8 дозволяє задекларувати не більше восьми товарів. Кількість формулярів-специфікацій, що складають один комплект із аркушем форми МД-2, не може перевищувати 99 аркушів. По одній ВМД із використанням бланків форми МД-8 можна задекларувати не більше 785 товарів.

Той чи інший тип ВМД обирається залежно від особливостей переміщення товарів, транспортних засобів та інших предметів через митний кордон України (ордерна поставка, переміщення комплектних об'єктів, переміщення товарів транспортно-експедиційними організаціями, переміщення запасів споживання тощо).

У випадках, визначених ДМС, одна ВМД може складатися із кількох партій товарів або кількох ВМД на одну партію товарів. Застосовується ВМД і при митному оформленні товарів, щодо яких виконується хоча б одна з таких умов: фактурна вартість товару перевищує суму, еквівалентну 100 долларам США; до товару застосовуються заходи економічної політики.

Обов'язково, незалежно від вартості товарів (предметів), ВМД заповнюється у випадках ввезення товарів, на які встановлено акцизний збір; переміщення через митний кордон товарів, що підлягають експортному контролю; розміщення товарів та випуску товарів із митних ліцензійних складів. Коли фактурна вартість товарів менша 100 долларів США, їх заявлення в митний орган здійснюється за письмовою заявою підприємства.

За встановленими правилами ВМД заповнюється державною мовою. Іноземна мова може застосовуватися у випадках, коли переклад державною мовою назв суб'єктів або фірмового (комерційного) найменування товару є доцільним та істотно не впливає на застосування заходів тарифного або нетарифного регулювання.

Разом із ВМД до митного органу подається її електронна копія, яка використовується для прискорення проведення процедури митного оформлення товару і митної статистики ЗЕД. Із метою прискорення митного оформлення ДМС України визначає випадки, коли ВМД подається тільки в електронному вигляді.

Подання митної декларації повинне супроводжуватися наданням митному органу документів, необхідних для митних цілей. Митний орган має право запросити додаткові відомості з метою перевірки інформації, що міститься в митній декларації, наданих документах, або для інших цілей. Подана митна декларація приймається митним органом України.

Митний орган може відмовити в митному оформленні товарів після завершення процесу прийняття ВМД до оформлення тільки у випадках, передбачених законодавством України.

Загальний порядок заповнення граф ВМД встановлено Інструкцією, яка затверджена наказом Держмитслужби від 9 лип. 1997 р. № 307¹.

Митне оформлення товарів здійснюється поетапно згідно з наказом Держмитслужби України “Про внесення змін та доповнень до Порядку здійснення митного контролю й митного оформлення товарів і транспортних засобів із застосуванням вантажної митної декларації” від 21.10.2003 р. № 715.²

Порядок визначає етапи митного контролю й митного оформлення, а також дії посадових осіб митних органів при їх здійсненні. Він застосовується у всіх митних режимах.

На *першому* етапі здійснюється:

- прийняття ВМД до оформлення;
- контроль за відповідністю даних електронної копії ВМД даним, зазначеним у ВМД на паперовому носії;

- контроль за виконанням вимог номенклатури Митного тарифу України при класифікації товарів та інших предметів для цілей митного оформлення;

- контроль за правильністю визначення митної вартості;

- контроль за надходженням коштів, перевірка правильності нарахування податків і зборів, визначення країни походження товарів та інших предметів.

На *другому* етапі посадова особа митного органу приймає рішення про потребу проведення митного огляду. Митний огляд товарів та інших предметів здійснюється обов’язково в присутності особи, що їх переміщує через митний кордон України чи зберігає під митним контролем, і декларанта.

На *третьому* етапі здійснюється:

- нарахування й стягнення збору за митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств, що зберігають такі товари та інші предмети, чи поза робочим часом, установленим для митного органу;

- завершення митного оформлення;

- видача оформлених документів декларанту;

- статистичний контроль.

За наявності достатніх підстав на кожному з етапів контролю посадовою особою митного органу може бути відмовлено в митному оформленні. При

¹ Офіц. вісн. України. – 1997. – № 40. – С. 121.

² Там же. – 2003. – № 47. – Ст. 2453.

цьому обов'язково оформлюється Картка відмови.

У порядку передбачено внесення виправлень до ВМД, а також дії посадових осіб митних органів у разі виявлення ознак контрабанди або порушення митних правил.

Декларування особистого багажу пасажирів регулюється Постановою Кабінету Міністрів України “Про перелік відомостей, що оголошуються громадянами в разі переміщення ними через митний кордон України товарів та інших предметів” від 15 лип. 1997 р. № 748.¹ Відповідно до цієї постанови громадянин надає відомості про себе та: режим переміщення; багаж, що супроводжується, багаж, що не супроводжується; валюту; наявність товару, що потребує обов'язкового декларування і переміщення якого через митний кордон здійснюється за дозвільними документами; товари, що підлягають оподаткуванню та інші відомості.

Особлива форма декларування передбачена для транспортних засобів, що переміщують через митний кордон фізичні особи. У ній обов'язково вказуються характеристики, що ідентифікують транспортний засіб.

Форма і порядок подання митної декларації на поштові відправлення визначаються нормами національного і міжнародного права, а також вимогами країни призначення. Відповідно до всесвітньої поштової конвенції 1994 р., інших міжнародних правових норм міжнародні поштові відправлення переміщуються через митний кордон України, у тому числі транзитом, після митного контролю і митного оформлення речей та товарів, що знаходяться в цих поштових відправленнях.

Відомості про товари, транспортні засоби та інші предмети, що переміщуються, до митного органу надає **декларант**.

Відповідно до визначених МК України термінів декларант – юридична або фізична особа, яка здійснює декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України (п. 5 ст. 1).

У відносинах з митними органами інтереси підприємств та громадян можуть представляти митні брокери та інші особи на підставі відповідного договору, укладеного з підприємством, або нотаріально посвідченої довіреності (доручення), виданої громадянином.

Посередницька діяльність митного брокера підлягає ліцензуванню і може здійснюватися виключно на підставі ліцензії, яка засвідчує право на провадження посередницької діяльності протягом певного часу. Органом ліцензування цього виду діяльності є Держмитслужба України. Митним брокером може бути виключно резидент України.

Декларант повинен мати чітко визначені повноваження щодо товарів і транспортних засобів, які підлягають декларуванню. Відповідно до зазначених повноважень він реалізує право на декларування, виконує

¹ Офіц. вісн. України. – 1997. – № 29. – С. 34.

відповідні обов'язки.

Незалежно від того, чи є декларант власником товарів і транспортних засобів та самостійно переміщує їх через митний кордон або митним брокером (посередником), який представляє інтереси підприємств і громадян у відносинах з митними органами, він зобов'язаний:

- здійснити декларування товарів і транспортних засобів відповідно до порядку;
- на вимогу митного органу пред'явити товари і транспортні засоби для митного контролю і митного оформлення;
- надати митному органу передбачені законодавством документи і відомості, необхідні для виконання митних процедур;
- сплатити податки і збори.

Глава 6. МИТНО-ТАРИФНЕ РЕГУЛЮВАННЯ, СПРАВЛЯННЯ МИТА ТА МИТНІ ПІЛЬГИ

6.1. Правові основи митно-тарифного регулювання

В умовах ринкової економіки державне регулювання ЗЕД здійснюється різними методами, які залежно від класифікаційних принципів (критеріїв) поділяються на адміністративні (нетарифні) та економічні (тарифні). Тарифні методи є основою економічного регулювання ЗЕД. Під ними розуміють сукупність економічних, організаційних і правових заходів, що здійснюються компетентними державними органами для ефективного регулювання ЗЕД.

Митно-тарифні заходи як метод регулювання ЗЕД є елементом податкової системи, за допомогою якої держава може активно впливати на економічне життя країни. Заохочуючи або обмежуючи ввезення чи вивезення відповідних товарів, держава ставить у рівні економічні умови вітчизняних та іноземних товаровиробників, проводить певну економічну, науково-технічну, валютно-фінансову політику в сфері ЗЕД, спрямовує діяльність суб'єктів ЗЕД у загальнодержавних інтересах. У системі тарифного регулювання вирішальну роль відіграє ввізне мито. Під час застосування цього механізму вирішуються різнобічні завдання регулятивного, торговельно-політичного і фіскального характеру. Ефективність даного механізму багато в чому залежить від правового забезпечення. Законодавчою основою такого регулювання в першу чергу є норми МК України, Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16 квіт. 1991 р.¹, Закону “Про Єдиний митний тариф” від 5 лют. 1992 р.², Декрету Кабінету Міністрів України “Про

¹ Відом. Верхов. Ради УРСР. – 1991. – № 29. – Ст. 377.

² Відом. Верхов. Ради України. – 1992. – № 19. – Ст. 259.

Єдиний митний тариф України” від 11 січ. 1993 р. № 4-93¹, Закону “Про митний тариф України” від 5 квіт. 2001 р.² У цих законах визначені цілі та сфера використання митно-тарифних заходів, основні поняття, що використовуються у правовому механізмі як тарифного, так і нетарифного регулювання торгово-економічних відносин, закріплені загальні принципи і правила застосування митно-тарифних заходів, встановлені обмеження повноважень із прийняття рішень у даній сфері. Наприклад, визнано, що ставки Єдиного митного тарифу України єдині для всіх суб’єктів ЗЕД незалежно від форм власності, організації господарської діяльності та територіального розташування, за винятком випадків, передбачених законами України та її міжнародними договорами.

Правові основи застосування митно-тарифних заходів у діяльності митних органів регулюються нормативними актами Президента та Уряду України. Ефективне застосування митно-тарифних заходів забезпечується відповідними нормативними актами, що розробляються на відомчому рівні.

Основним документом, який використовують митні органи для одержання відомостей про товари і цілі їх переміщення, є ВМД. На підставі даних, що містяться в ній, до товару застосовується передбачені митним тарифом податки, вирішується питання про пропуск через митний кордон.

Центральним інструментом митно-тарифного регулювання є митний тариф України – це систематизований згідно з Українською класифікацією товарів ЗЕД перелік ставок ввізного мита, яке справляється з товарів, що ввозяться на митну територію України.

В основу товарної класифікаційної схеми Митного тарифу України (товарна номенклатура) покладено Українську класифікацію товарів ЗЕД, яка базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Встановлення нових та зміна діючих ставок ввізного мита, визначених Митним тарифом України, здійснюється Верховною Радою України шляхом прийняття законів України з урахуванням висновків Кабінету Міністрів України.

6.2. Види і ставки мита

Мито, що стягується митницею – це податок на товари, який стягують митні органи при переміщенні товарів через митний кордон. Принципи оподаткування суб’єктів ЗЕД встановлені у ст. 9 Закону України “Про зовнішньоекономічну діяльність”.

Залежно від характеру зовнішньоекономічних операцій, що здійснюються, митні податки поділяються на ввізні (імпортні) та

¹ Там же. – 1993. – № 12. – Ст. 107.

² Там же. – 2001. – № 24. – Ст. 125.

вивізні (експортні).

Ввізне мито нараховується на товари та інші предмети при їх ввезенні на митну територію України. Види імпорتنих податків, їх застосування регламентується Законами України “Про Єдиний митний тариф”, “Про митний тариф України”, Декретом Кабінету Міністрів України “Про Єдиний митний тариф України”, а також цілою низкою постанов Уряду України.

Ввізне мито є диференційним:

а) преференційні ставки ввізного мита, передбачені Єдиним митним тарифом України, застосовуються до товарів та інших предметів, що походять із держав, які входять разом із Україною до митних союзів або утворюють із нею спеціальні митні зони, і в разі встановлення будь-якого спеціального преференційного митного режиму згідно з міжнародними договорами за участю України;

б) пільгові ставки ввізного мита, передбачені Єдиним митним тарифом України, застосовуються до товарів та інших предметів, що походять із країн або економічних союзів, які користуються в Україні режимом найбільшого сприяння, котрий означає, що іноземні суб’єкти господарської діяльності цих країн або союзів мають пільги щодо мит, за винятком випадків, коли зазначені мита та пільги стосовно них встановлюються в рамках спеціального преференційного митного режиму;

в) до решти товарів та інших предметів застосовуються повні (загальні) ставки ввізного мита, передбачені Єдиним митним тарифом України.

Законом України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів із питань обкладання ввізним митом товарів та інших предметів, що ввозяться на митну територію України” від 3 квіт. 1997 р.¹ затверджено Перелік країн, із якими Україною укладено угоди про вільну торгівлю та торговельно-економічні угоди з наданням режиму найбільшого сприяння або національного режиму. При ввезенні на митну територію України товарів та інших предметів походженням із зазначених у Переліку країн застосовуються пільгові ставки ввізного мита.

Вивізне мито нараховується на товари та інші предмети при їх вивезенні за межі митної території України. Декретом Кабінету Міністрів України № 4-93 від 11 січ. 1993 р. зупинена дія Закону України “Про Єдиний митний тариф” у частині встановлення ставок вивізного мита Єдиним митним тарифом України (ст. 1 – 3, 9).

Із метою захисту споживчого ринку України та інтересів вітчизняного товаровиробника і подальшого вдосконалення структури експорту в Україні встановлено, наприклад, вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1997. – № 20. – Ст. 144.

сировину¹, на насіння деяких видів олійних культур².

Для оперативного регулювання ввезення та вивезення товарів може встановлюватися сезонне ввізне та вивізне мито на строк не більше чотирьох місяців із моменту їх встановлення (ст. 10 Закону України “Про Єдиний митний тариф”).

В окрему групу виділені так звані особливі види мита, що застосовуються тимчасово з метою захисту економічних інтересів України, українських виробників. До них належать: спеціальне мито, компенсаційне мито (ст. 11 – 14).

Спеціальне мито. Введення спеціального мита передбачено Законом України “Про використання спеціальних заходів щодо імпорту в Україну”³ від 22 груд. 1998 р. та ст. 12 Закону України “Про Єдиний митний тариф”.

Спеціальне мито застосовується як:

- засіб захисту українських виробників;
- засіб захисту національного товаровиробника в разі, коли товари ввозяться на митну територію України в обсягах та (або) за таких умов, що заподіюють значну шкоду або створюють загрозу її заподіяння національному товаровиробнику;

- запобіжний засіб щодо учасників ЗЕД, які порушують національні інтереси у сфері ЗЕД;

- заходи у відповідь на дискримінаційні та (або) недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, які обмежують здійснення законних прав та інтересів суб’єктів ЗЕД та (або) ущемляють інтереси України. При цьому під значною шкодою розуміється погіршення виробничого, торгового чи фінансового стану національного товаровиробника, що призводить до значного сукупного спаду в національному виробництві певного товару.

Антидемпінгове мито. Введення цього особливого виду мита передбачено Законом України “Про захист вітчизняного товаровиробника від демпінгового імпорту” від 22.12.1998 р.⁴ та ст. 13 Закону України “Про Єдиний митний тариф”.

Антидемпінгове мито застосовується у разі:

- ввезення на митну територію товарів, які є об’єктом демпінгу, що заподіює шкоду національному товаровиробнику;

- вивезення за межі митної території України товарів за ціною, істотно

¹ Про вивізне (експортне) мито на живу худобу та шкіряну сировину: Закон України від 07.05.1996 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 28. – Ст. 133.

² Про ставки вивізного (експортного) мита на насіння деяких видів олійних культур: Закон України від 10.09.1999 р. // Там же. – 1999. – № 44. – Ст. 389.

³ Там же. – № 11. – Ст. 78.

⁴ Відом. Верхов. Ради України. – 1999. – № 9-10. – Ст. 65.

нижчою ціні інших експортерів подібних або безпосередньо конкуруючих товарів на момент цього вивезення, якщо таке вивезення заподіє шкоду. При цьому під демпінгом розуміється ввезення на митну територію України товарів за цінами, нижчими від порівняльної ціни за подібний товар у країні експорту, що завдає шкоди національному товаровиробнику такого ж товару. Антидемпінгове мито може діяти терміном до п'яти років.

Компенсаційне мито. Введення цього особливого виду мита передбачено Законом України “Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту” від 22.12.1998 р.¹

Компенсаційне мито застосовується у разі:

- ввезення на митну територію України товарів, які є суб'єктом субсидованого імпорту, що заподіє шкоду національному товаровиробнику;
- вивезення за межі митної території України товарів для виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту або споживання яких безпосередньо чи опосередковано надавалася субсидія, якщо таке вивезення заподіє шкоду. При цьому під субсидією розуміється фінансова чи інша підтримка державними органами виробництва, переробки, продажу, транспортування, експорту, споживання подібного товару, у результаті чого суб'єкт господарсько-правових відносин країни імпорту отримує пільги (прибутки). Компенсаційне мито призначається на термін до п'яти років у разі, якщо антисубсидиційним розслідуванням буде доведено, що має місце саме нелегітимна субсидія.

Згідно зі ст. 7 Закону України “Про Єдиний митний тариф” за способом стягнення мито поділяється на такі види:

- адвалерне, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів та інших предметів, які обкладаються митом;
- специфічне, що нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю товарів та інших предметів, які обкладаються митом;
- комбіноване, що поєднує обидва ці види митного обкладання.

6.3. Митні пільги. Тарифні пільги (тарифні преференції)

Надання митних пільг представництвам іноземних держав, міжнародних організацій, представництвам іноземних фірм та офіційним особам на території України обумовлено застосуванням положень універсальних міжнародних конвенцій – Віденської конвенції про дипломатичні зносини 1961 р., Віденської конвенції про консульські зносини 1963 р., Віденської конвенції про представництва держав у їх відносинах з міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., Конвенції про спеціальні місії 1969 р., Конвенції про привілеї та імунітети окремих

¹ Там же. – № 12-13. – Ст. 80.

міжнародних організацій тощо, – до яких приєдналася Україна, двосторонніх угод про встановлення дипломатичних відносин.

При цьому ст. 7 МК України визначено перевагу міжнародно-правових норм над нормами внутрішнього законодавства.

У главі 50 МК України визначені митні пільги та умови їх надання при переміщенні через митний кордон України товарів для дипломатичних представництв іноземних держав і консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій, представників та членів делегацій іноземних держав.

Ці пільги являють собою виключення з загальних вимог до порядку проведення митного контролю та від сплати податків і зборів.

За умови дотримання встановленого порядку переміщення через митний кордон України дипломатичні представництва іноземних держав можуть ввозити на митну територію України та вивозити з її митної території товари, призначені для офіційного (службового) користування представництв із звільненням від митного огляду та сплати податків і зборів, за винятком плати за митне оформлення таких товарів, якщо воно здійснюється поза місцями розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів.

Глава дипломатичного представництва іноземної держави та члени дипломатичного персоналу представництва можуть ввозити в Україну товари, призначені для особистого користування, включаючи предмети початкового облаштування, та вивозити з України товари, призначені для особистого користування, включаючи придбані на митній території України, із звільненням від сплати податків і зборів, за винятком плати за їх митне оформлення, якщо воно здійснюється поза місцями розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів. Для цих осіб встановлено також звільнення від митного огляду їх особистого багажу, якщо немає достатніх підстав вважати, що він містить товари, не призначені для особистого користування, або товари, ввезення (вивезення) яких заборонено законом або регулюється карантинними та іншими спеціальними правилами.

Консульським установам іноземних держав, консульським посадовим особам, включаючи главу консульської установи та консульських службовців, передбачено надання таких само пільг, як і для дипломатичних представництв іноземних держав або відповідного персоналу дипломатичного представництва.

Співробітники адміністративно-технічного персоналу дипломатичного представництва іноземної держави можуть ввозити на пільгових умовах товари, призначені для початкового облаштування.

Виходячи з принципу взаємності стосовно окремої держави на основі спеціальної угоди з іноземною державою, митні пільги можуть поширюватися

на співробітників адміністративно-технічного та обслуговуючого персоналу цього представництва.

Митні пільги надаються представникам іноземних держав, членам парламентських та урядових делегацій, а також на основі взаємності членам делегацій іноземних держав, які приїждять в Україну для участі в міжнародних переговорах, міжнародних конференціях та нарадах або з іншими офіційними дорученнями.

Відповідно до міжнародних норм офіційна кореспонденція дипломатичних представництв іноземних держав в Україні є недоторканою. Дипломатична пошта та консульська валіза іноземних держав, що переміщуються через митний кордон України, не підлягають ні розпечатуванню, ні затриманню. Дипломатична пошта може містити виключно дипломатичні документи та товари, призначені для офіційного користування, а консульська валіза – тільки офіційну кореспонденцію та документи або товари, призначені виключно для офіційного користування. При недотриманні цієї вимоги митний орган може зажадати розпечатання валізи уповноваженими особами цієї іноземної держави у присутності посадових осіб митного органу. У разі відмови від розпечатання така валіза повертається до місця відправлення.

Дипломатичні та консульські кур'єри можуть ввозити в Україну та вивозити з України товари, призначені для їх особистого користування, із звільненням на основі взаємності від митного огляду та сплати податків і зборів, за винятком плати за їх митне оформлення, якщо воно здійснюється поза місцями розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів. Вони користуються митними пільгами тільки на строк виконання своїх службових обов'язків.

Привілеї, імунітети, митні пільги дійсні тільки під час виконання службових обов'язків співробітниками, які користуються функціональними привілеями та імунітетом. Ці пільги поширюються і на членів їхніх сімей, які не є громадянами України та не проживають в Україні постійно.

Декларування товарів представництв іноземних держав та міжнародних організацій в Україні, що не підлягають відчуженню на території України і призначені для офіційного (службового) користування, підлягають декларуванню митним органом та пропускаються в Україну на весь строк акредитації представництва. Товари, призначені для службового користування представництв іноземних фірм, декларуються митним органом на строк до трьох років з моменту акредитації цих представництв під зобов'язання про зворотне вивезення.

Митний кодекс України встановив також порядок переміщення через митний кордон України товарів дипломатичних представництв України, що знаходяться за кордоном (ст. 300). Дипломатичні представництва України за умови дотримання ними встановленого порядку можуть вивозити з України товари, призначені для офіційного (службового) користування

представництва, із звільненням від сплати податків і зборів, за винятком плати за їх митне оформлення, якщо воно здійснюється поза місцями розташування митних органів або поза робочим часом, встановленим для митних органів. Зазначені товари підлягають декларуванню митним органом та пропускаються за межі України на весь строк акредитації представництва за кордоном.

Глава 7. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ ТА ПРОВАДЖЕННЯ У ЦИХ СПРАВАХ

7.1. Поняття і загальна характеристика порушень митних правил

Порушення митних правил за своїм характером і змістом є адміністративними правопорушеннями, підстави і порядок притягнення за які регламентується МК України, а в частині, що не регулюється ним, законодавством України про адміністративні правопорушення.

Порушеннями митних правил визнаються протиправні винні (умисні або з необережності) дії чи бездіяльність, що посягають на встановлений законодавством України порядок переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України і за які МК України передбачена адміністративна відповідальність.

Адміністративна відповідальність за порушення митних правил настає в разі, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність (ст. 319 МК України).

Відповідно до ст. 320 МК України суб'єктами відповідальності за порушення митних правил можуть бути громадяни, які на момент вчинення такого правопорушення досягли 16-річного віку, а також посадові особи підприємств. Посадові особи підлягають адміністративній відповідальності за недодержання лише тих правил, забезпечення виконання яких входить до їх службових обов'язків (ст. 14 Кодексу про адміністративні правопорушення) (далі – КпАП). При цьому безпосереднім правопорушником може бути не сама посадова особа, а інші, зокрема, підлеглі їй особи. До посадових осіб за порушення митних правил застосовуються більш суворі штрафні санкції порівняно з громадянами. На загальних підставах несуть відповідальність за порушення митних правил військовослужбовці (ст. 15 КпАП), а також іноземці та особи без громадянства (ст. 16 КпАП).

Притягнення до відповідальності за порушення митних правил не звільняє зазначених осіб від обов'язку сплати мита та інших податків і зборів.

У ст. 322 МК України закріплено систему адміністративних стягнень: 1) попередження; 2) штраф; 3) конфіскація товарів – безпосередніх предметів

порушення митних правил, товарів із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортних засобів, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України.

Попередження або штраф можуть застосовуватися тільки як основний вид стягнення за вчинене правопорушення, конфіскація зазначених товарів – як основний і як додатковий вид стягнення.

Адміністративні стягнення у вигляді попередження, штрафу можуть бути накладені не пізніше як через два місяці з дня вчинення правопорушення, а при триваючому правопорушенні – два місяці з дня його виявлення.

У разі відмови в порушенні кримінальної справи або закриття кримінальної справи, але за наявності в діях правопорушника ознак порушення митних правил, стягнення у вигляді попередження, штрафу може бути накладено не пізніше як через місяць з дня прийняття рішення про відмову в порушенні кримінальної справи або про її закриття.

Зазначені правила обчислення строків накладення стягнень у справах про порушення митних правил не поширюються на випадки застосування конфіскації товарів. Безпосередні предмети порушення митних правил, товари із спеціально виготовленими сховищами (тайниками), що використовувалися для приховування безпосередніх предметів порушення митних правил від митного контролю, транспортні засоби, що використовувалися для переміщення безпосередніх предметів порушення митних правил через митний кордон України, конфіскуються незалежно від часу вчинення або виявлення порушення митних правил.

Види порушень митних правил, за які встановлена адміністративна відповідальність, визначені у гл. 57 розд. XVIII МК України: порушення режиму зони митного контролю (ст. 329); неподання митному органу документів, необхідних для здійснення митного контролю (ст. 330); видача товарів, транспортних засобів без дозволу митного органу або їх втрата (ст. 331); недоставлення до митного органу товарів, транспортних засобів, документів (ст. 332); незупинення транспортного засобу (ст. 333); відправлення транспортного засобу без дозволу митного органу (ст. 334); причалювання до суден, що перебувають під митним контролем (ст. 335); неправомірні операції з товарами, транспортними засобами, що перебувають під митним контролем, зміна їх стану, користування та розпорядження ними (ст. 336); вантажні та інші операції, що проводяться без дозволу митного органу (ст. 337); пошкодження або втрата митного забезпечення (ст. 338); порушення порядку проходження митного контролю в зонах (коридорах) спрощеного митного контролю (ст. 339); недекларування товарів, транспортних засобів (ст. 340); пересилання через митний кордон України в

міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання (ст. 341); перешкоджання посадовій особі митного органу в доступі до товарів, транспортних засобів і документів (ст. 342); неподання митному органу звітності щодо товарів, які перебувають під митним контролем або на територіях спеціальних митних зон (ст. 343); неподання митному органу документів та зразків товарів для проведення дослідження (аналізу, експертизи) (ст. 344); переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 345); порушення порядку зберігання товарів на митних ліцензійних складах та здійснення операцій із цими товарами (ст. 346); порушення встановленого порядку знищення (руйнування) товарів (ст. 347); порушення зобов'язання про зворотне вивезення чи зворотне ввезення товарів (ст. 348); порушення зобов'язання про транзит (ст. 349); порушення встановленого маршруту переміщення товарів (ст. 350); дії, спрямовані на переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України поза митним контролем (ст. 351); дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю (ст. 352); зберігання, перевезення чи придбання товарів, транспортних засобів, ввезених на митну територію України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю (ст. 353); використання товарів, стосовно яких надано пільги щодо сплати податків і зборів, в інших цілях (ст. 354); дії, спрямовані на неправомірне звільнення від сплати податків і зборів або зменшення їх розміру (ст. 355).

7.2. Провадження у справах про порушення митних правил

Провадження у справах про порушення митних правил є самостійним різновидом провадження у справах про адміністративні правопорушення. Здійснюється провадження відповідно до МК України, а в частині, що не регулюється ним, – згідно з законодавством України про адміністративні правопорушення (ст. 357 МК України).

Основними завданнями провадження є: своєчасне, всебічне, повне та об'єктивне виявлення обставин кожної справи; її вирішення відповідно до чинного законодавства; забезпечення виконання прийнятої постанови; виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню митних правопорушень, вжиття заходів щодо їх усунення; попередження правопорушень, зміцнення правопорядку та законності.

Провадження у справах про порушення митних правил складається з сукупності стадій, які відносно відмежовані, виділені в часі й логічно пов'язані в сукупність дій (процедур), що відрізняються колом суб'єктів і закріплюються відповідними процесуальними актами.

Провадження у справах про порушення митних правил здійснюють

посадові особи підрозділу по боротьбі з контрабандою та порушеннями митних правил митного органу, у зоні діяльності якого було вчинено або виявлено таке порушення.

Посадові особи відповідного підрозділу регіональної митниці можуть здійснювати провадження в будь-якій справі про порушення митних правил, порушеній підпорядкованими регіональній митниці митними органами.

Посадові особи підрозділу Держмитслужби України можуть здійснювати провадження в будь-якій справі про порушення митних правил, порушеній будь-яким митним органом України.

У МК України (ст. 360) визначено, що приводами і підставами для порушення справи про порушення митних правил є: 1) безпосереднє виявлення посадовими особами митного органу порушення митних правил; 2) повідомлення про вчинення особою порушення митних правил, отримані від інших органів (у тому числі митних); 3) повідомлення про вчинення порушення митних правил, отримані від митних та правоохоронних органів іноземних держав, а також від міжнародних організацій.

У МК України визначено: правовий статус осіб, які беруть участь у провадженні; права осіб, які притягуються до відповідальності; проведення процесуальних дій; заходи процесуального забезпечення.

Справа про порушення митних правил розглядається за місцезнаходженням митного органу, у зоні якого вчинено правопорушення, у п'ятнадцятиденний строк з дня отримання справи.

Справи про порушення митних правил уповноважені розглядати:

– посадові особи митних органів – справи про порушення митних правил, передбачені статтями 329-335, 337, 338, 342-344, 346, 347, 354, 355 МК України;

– місцеві суди (судді) за місцем розташування митних органів, посадові особи яких здійснювали провадження – справи про порушення митних правил, передбачені статтями 336, 339-341, 345, 348-353 МК України, а також усі справи про порушення митних правил, вчинені особами віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років.

Винесена постанова у справі про порушення митних правил може бути оскаржена особою, стосовно якої вона винесена, або її представником протягом десяти днів з дати вручення зацікавленій особі копії постанови у справі або повідомлення про прийняте рішення. Порядок оскарження постанови, винесеної митним органом, визначено ст. 393 МК України. Подання скарги або внесення подання зупиняє виконання постанови митного органу до закінчення розгляду скарги (подання). Скарга на постанову суду (судді) у справі про порушення митних правил та внесення подання прокурором на постанову визначається КпАП України та іншими законами.

Виконання постанов про накладення стягнення за порушення митних правил врегульовано у гл. 62 розд. XIX МК України. Контроль за

правильним і своєчасним виконанням постанови митного органу здійснюється митним органом, який виніс постанову. Примусове виконання штрафу та конфіскації здійснюється державною виконавчою службою.

Виконання постанови про накладення стягнення на осіб, які проживають або перебувають за межами України, виконується за рахунок майна цих осіб, що знаходиться на території України. У разі відсутності в Україні такого майна порядок виконання постанови визначається законодавством України та міжнародними договорами з державами, на території яких проживають або перебувають особи, притягнуті до відповідальності за порушення митних правил.

Глава 8. ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В МИТНИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

8.1. Поняття та особливості державної служби в митних органах

Служба в митних органах України є одним із видів державної служби. Вона пов'язана з професійною діяльністю осіб, що займають посади в державних митних органах, безпосередньо реалізують функції цих органів та одержують заробітну плату за рахунок державних коштів.

Державна служба в митних органах та спеціалізованих митних установах і організаціях побудована відповідно до принципів державної служби, встановлених Законом України “Про державну службу”¹. Згідно зі ст. 3 даного Закону принципами служби в митних органах є: служіння народові України; демократизм і законність; гуманізм і соціальна справедливість; пріоритет прав людини і громадянина; професіоналізм; компетентність, ініціативність, чесність, відданість справі; персональна відповідальність за виконання службових обов'язків і дисципліни; дотримання прав та законних інтересів органів місцевого самоврядування; дотримання прав підприємств, установ і організацій, об'єднань громадян.

До цього переліку згідно зі ст. 409, 414 МК України можна додати принцип відповідальності, підзвітності і політичної нейтральності службовців митних органів.

На службу до митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій приймаються громадяни України, які досягли 18-річного віку і здатні за своїми діловими і моральними якостями, освітнім рівнем і станом здоров'я виконувати завдання, покладені на митну службу України. З прийняттям на службу може бути встановлено випробування строком до шести місяців. Не можуть бути прийняті на службу до митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій особи, які мають судимість за

¹ Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 52. – Ст. 490.

вчинення умисного злочину. Посадові особи митної служби України, визнані за вироком суду, що набрав законної сили, винними у вчиненні злочину, звільняються зі служби в митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях. Посадові особи митних органів зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією України, МК України та законами України. Особи, які вперше зараховуються на посади державної служби в митних органах, спеціалізованих митних установах та організаціях, приймають Присягу державного службовця.

Виходячи із закріпленого в ст. 407 МК України визначення, працівники митних органів, на яких покладено здійснення митної справи, організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і яким присвоєно спеціальні звання, є посадовими особами митної служби України.

Посадовими особами митної служби відповідно до займаних посад і стажу роботи присвоюються спеціальні звання:

- дійсний державний радник митної служби;
- державний радник митної служби 1-го рангу;
- державний радник митної служби 2-го рангу;
- державний радник митної служби 3-го рангу;
- радник митної служби 1-го рангу;
- радник митної служби 2-го рангу;
- радник митної служби 3-го рангу;
- інспектор митної служби 1-го рангу;
- інспектор митної служби 2-го рангу;
- інспектор митної служби 3-го рангу;
- інспектор митної служби 4-го рангу;
- інспектор митної служби;
- молодший інспектор митної служби;
- курсант.

Працівники, яким вперше присвоюється спеціальне звання митної служби України, приймають урочисте зобов'язання.

Посадові особи митної служби України мають єдиний формений одяг з відповідними знаками розрізнення¹.

Посадові особи митної служби України не можуть бути членами політичних партій, не мають права організувати страйки і брати участь у них, вчиняти інші дії, що перешкоджають нормальному функціонуванню митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій. Відповідно до ст. 415 МК України посадові особи митної служби України не мають права:

¹ Про затвердження зразків форменого одягу посадових осіб митної служби України, їх опису, норм забезпечення і термінів експлуатації: Постанова Кабінету Міністрів України № 1988 від 26.12.2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 1. – Ст. 13.

1) займатися будь-якою підприємницькою діяльністю безпосередньо чи через посередників або підставних осіб, а також виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької, творчої діяльності та медичної практики);

2) входити самостійно, через представника або підставних осіб до складу правління чи інших виконавчих органів підприємств, фінансових установ, господарських товариств тощо, організацій, спілок, об'єднань, кооперативів, що займаються підприємницькою діяльністю;

3) бути повіреним третіх осіб у митних справах;

4) використовувати своє службове становище для будь-якого непередбаченого законодавством України сприяння юридичним і фізичним особам у здійсненні ними зовнішньоекономічної та іншої підприємницької діяльності.

Так, МК України встановив певні обмеження в роботі, яка пов'язана із здійсненням контролю за роботою близьких родичів. Посадові особи митних органів не можуть обіймати посади, перебування на яких передбачає прийняття рішень із питань діяльності підприємств – митних брокерів, митних перевізників, власників митних ліцензійних складів та складів тимчасового зберігання, а також службові зносини з такими підприємствами, якщо у штаті цих підприємств перебувають близькі родичі зазначених посадових осіб.

Із метою підвищення ефективності діяльності та відповідальності за доручену справу посадові особи митних органів підлягають атестації.

Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 р. № 1984 затверджено Порядок проведення атестації посадових осіб митної служби¹. Встановлено три види атестації: первинна, періодична та позачергова.

Первинній атестації підлягають особи, зараховані вперше на посади митної служби, якими передбачається присвоєння спеціальних звань. Проводиться така атестація не раніше як через два місяці і не пізніше як через шість місяців після зарахування на посаду перед допуском до самостійного виконання службових обов'язків та присвоєнням первинного спеціального звання.

Періодичній атестації підлягають посадові особи, що обіймають посади не менше одного року, а також ті, які внаслідок організаційних змін обіймають посади менше одного року, якщо їх посадові обов'язки суттєво не змінилися. Така атестація проводиться один раз на три роки.

Позачергова атестація здійснюється за рішенням керівника митного органу в разі допущення суттєвих недоліків у роботі, порушення урочистого зобов'язання посадової особи митної служби.

Для організації та проведення атестації у Держмитслужбі утворюється Вища атестаційна комісія, у регіональних митницях, митницях,

¹ Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – Ст. 2401.

спеціалізованих митних установах та організаціях – атестаційні комісії.

За результатами атестації і згідно з рішенням комісії керівник митного органу видає наказ.

8.2. Відповідальність державних службовців митних органів та їх правовий захист

Державні службовці митних органів, винні в порушенні законодавства, несуть кримінальну, адміністративну, дисциплінарну або цивільну відповідальність за законодавством України.

Дисциплінарна відповідальність державних службовців митних органів регламентується загальними нормами законодавства про працю та Законом України “Про державну службу”. Новий МК України передбачає прийняття Дисциплінарного статуту, який затверджується законом. Поки що такий документ існує лише у вигляді законопроекту. Прийняття Дисциплінарного статуту надасть змогу врахувати особливості дисциплінарної відповідальності службовців митних органів, обумовлені тим, що зазначені особи перебувають на спеціалізованій державній службі та мають специфічні повноваження, а їх служба супроводжується прийняттям спеціальних звань.

Посадові особи митних органів України перебувають під захистом закону. Відповідна принципово важлива правова норма знаходиться в МК України, а саме ст. 422 МКУ встановила, що захист життя, здоров’я, честі, гідності, майна цих посадових осіб та членів їхніх сімей від злочинних посягань, інших протиправних дій здійснюється відповідно до Закону України “Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів” і забезпечується мірами відповідальності, передбаченими Кримінальним кодексом України та КпАП України про адміністративні правопорушення.

У випадках, передбачених МК України, посадові особи митних органів мають право застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та зброю. Постановою Кабінету Міністрів України від 25 груд. 2002 р. № 1953 “Деякі питання застосування спеціальних засобів та вогнепальної зброї посадовими особами митної служби”¹ затверджено Перелік спеціальних засобів, вогнепальної зброї та набоїв, Перелік посадових осіб митних органів, яким надається право зберігання та носіння вогнепальної зброї та Порядок застосування спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

Під час виконання службових обов’язків посадові особи митних органів України мають право застосовувати фізичну силу для:

1) припинення порушень митних правил, затримання осіб, які їх вчинили, подолання опору законним розпорядженням або вимогам посадових

¹ Офіц. вісн. України. – 2002. – № 52. – Ст. 2374.

осіб митної служби України;

2) забезпечення доступу в приміщення або на територію, де знаходяться товари і транспортні засоби, що перебувають під митним контролем;

3) припинення інших дій, що перешкоджають виконанню обов'язків, покладених законом на посадових осіб митної служби України, якщо ненасильницькі засоби впливу не забезпечують виконання цих обов'язків.

Застосування посадовими особами митних органів спеціальних засобів (наручники, гумові кийки, сльозоточиві речовини, обладнання для відкриття приміщення, засоби для примусової зупинки транспортних засобів) передбачено ст. 425 МК України для:

1) відбиття нападу на посадових осіб митної служби України або на інших осіб;

2) відбиття нападу на будинки, будівлі, споруди та транспортні засоби, що належать митним органам, спеціалізованим митним установам та організаціям або використовуються ними, на товари та транспортні засоби, що перебувають під митним контролем, а також для звільнення зазначених об'єктів у разі їх захоплення;

3) затримання правопорушників, їх доставлення в службове приміщення митного органу, спеціалізованої митної установи чи організації, якщо ці особи чинять опір та іншу протидію або можуть завдати шкоди оточуючим чи собі;

4) припинення фізичного опору, що чиниться посадовій особі митної служби України;

5) проникнення у приміщення, де можуть знаходитися предмети контрабанди та безпосередні об'єкти порушення митних правил;

6) зупинення транспортного засобу, водій якого не виконав вимогу посадової особи митної служби України про зупинення.

Забороняється застосовувати спеціальні засоби до жінок з явними ознаками вагітності, осіб з явними ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними збройного опору, скоєння групового нападу, який загрожує життю та здоров'ю людей, збереженню товарів і транспортних засобів, що перебувають під митним контролем.

Повний перелік спеціальних засобів, що використовуються посадовими особами митної служби України, та порядок їх застосування визначаються Кабінетом Міністрів України.